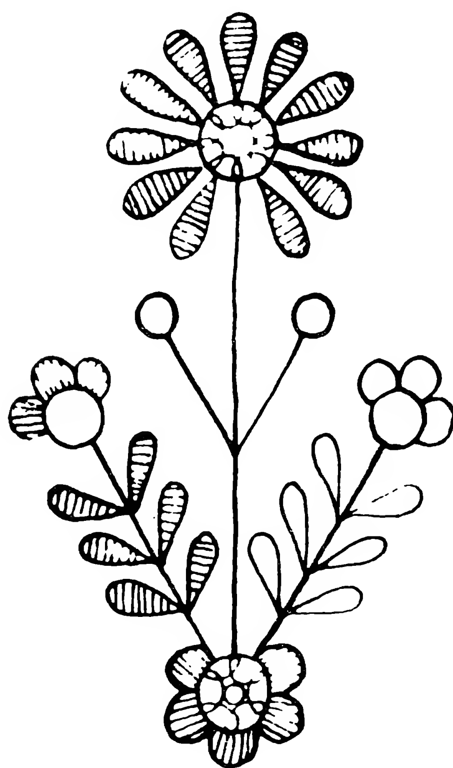
VZORY
HORÁCKÝCH VÝŠIVEK
PRO NOVÉ POUŽITÍ

VYBRAL A NOVĚ SESTAVIL
Vratislav Bělík

1979

Soubor těchto vzorů pro vyšívání jsem vybral ze své sbírky na požádání Okresního kulturního střediska Bedřicha Václavka v Třebíči.

Doba se opět vrací se zájmem k lidovému umění a móda žádá lidové vzory, jimiž zdobí odívání i bytová zařízení. Aby tedy ženy na Vysočině nemusely si vypůjčovat vzory jiných krajů nebo používat vzory tzv. svérázu, soubor těchto vzorů je vzat z výšivek horáckých.

Tato sbírka má sloužit též souborům lidových písní a tanců při pořizování nových krojů. Přehled sám ukazuje, nač kterého vzoru použít. A právě tak možno si vybrat i vzory nyní na tak velmi oblíbené vyšívané ubrusy jak všední tak i sváteční na prostírání, či na bílou halenku a šaty, tak též i na látku zvanou šatovka.

Vratislav Bělík

VYŠÍVANÉ ŠÁTKY

A

Š Á T K Y   D O   R U K Y

A 1/ Vyšívané šátky tvořily vždy důležitou součást ženského kroje svátečního. Čtverec z tenkého plátna o straně 40 - 50 centimetrů. Okraj byl ozoubkován jednoduchými nebo trojitými zoubky. Rozmarýnový věneček v jednom rohu měl místo pro monogram. Vyšívání bylo bílé, nebo bílé a červené, někdy doplněno modře.

A 2/ Významný byl pro děvče šátek k první muzice. Vyšíval se bíle, byl ozoubkovaný a jen v jednom rohu jej zdobil stromeček s kořenem. Proč s kořenem?
Dívka vstupovala do společenského života. Znamení života je strom - - strom bez kořene by nebyl stromem živým.

A 3/ K ostatním muzikám se vyšívaly též bílé šátky, ozoubkované velmi bohatě po všech čtyřech stranách nebo ornamentálním páskem zvaném cestičkou.

A 4/ Nejvíce byly hodnoceny šátky stárkovské. Byl to čtverec o rozměrech šířky plátna /asi 80 cm/. Na každé hody či posvícení měly "stárkové" /děvčata/ povinnost opatřit dva docela stejné vyšívané šátky - jeden pro sebe s červeně vyšitým jménem stárkovým, druhý pro stárka se jménem jejím; tedy jeho stárkové.
Čím jsou tyto šátky tak významné?
Kromě bohatě ozoubkovaného kraje je vyšito v každém rohu jiné znamení, a to:

věneček /osvědčení počestnosti/

srdéčko /znamení lásky/

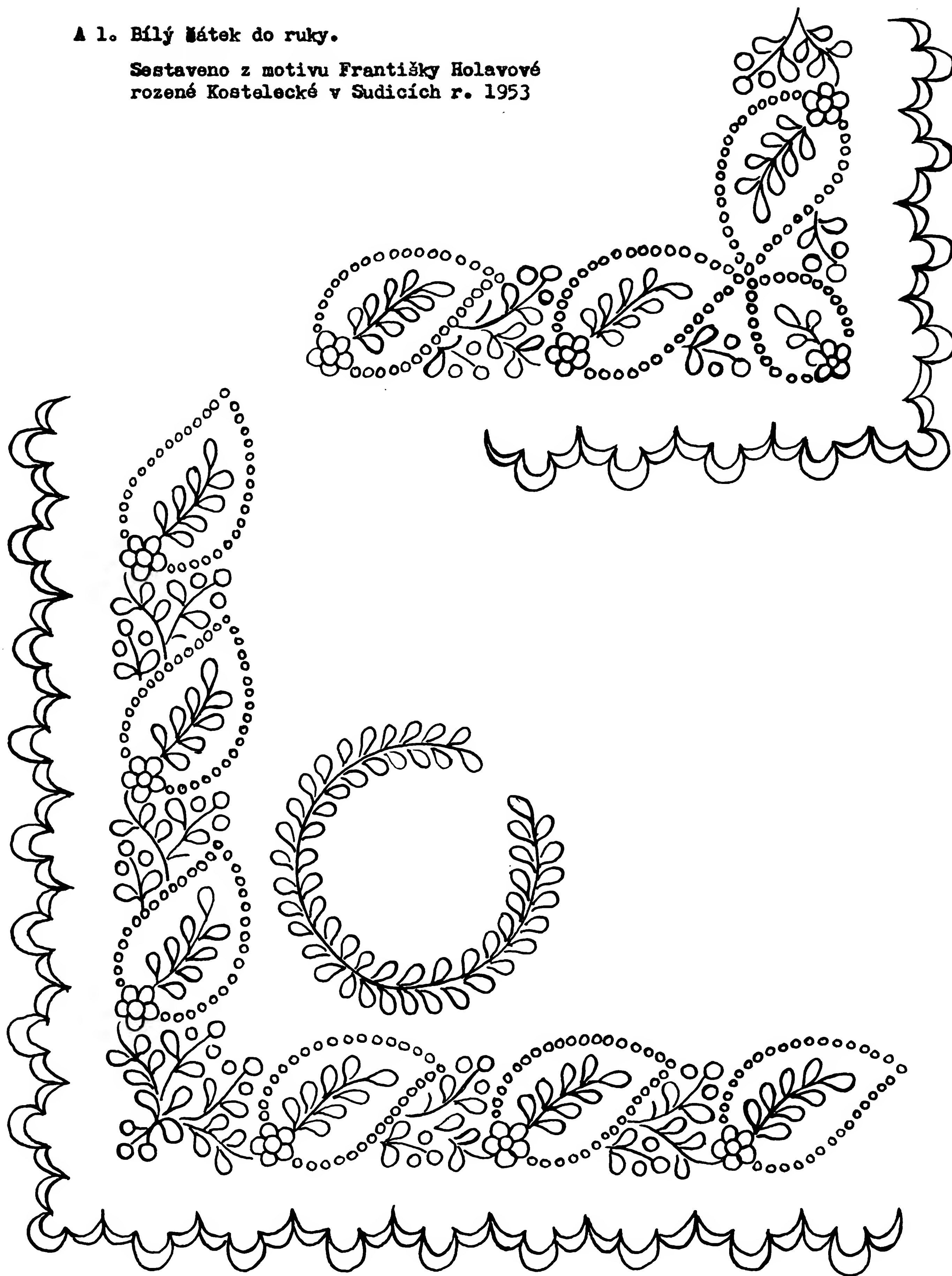
dva stromečky /dva lidské životy/

tedy šátkem odevzdává děvče chlapci svou počestnost a lásku na celý život.

B ř e z n í k

A 1. Bílý šátek do ruky.

Sestaveno z motivu Františky Holavové rozené Kostelecké v Sudicích r. 1953

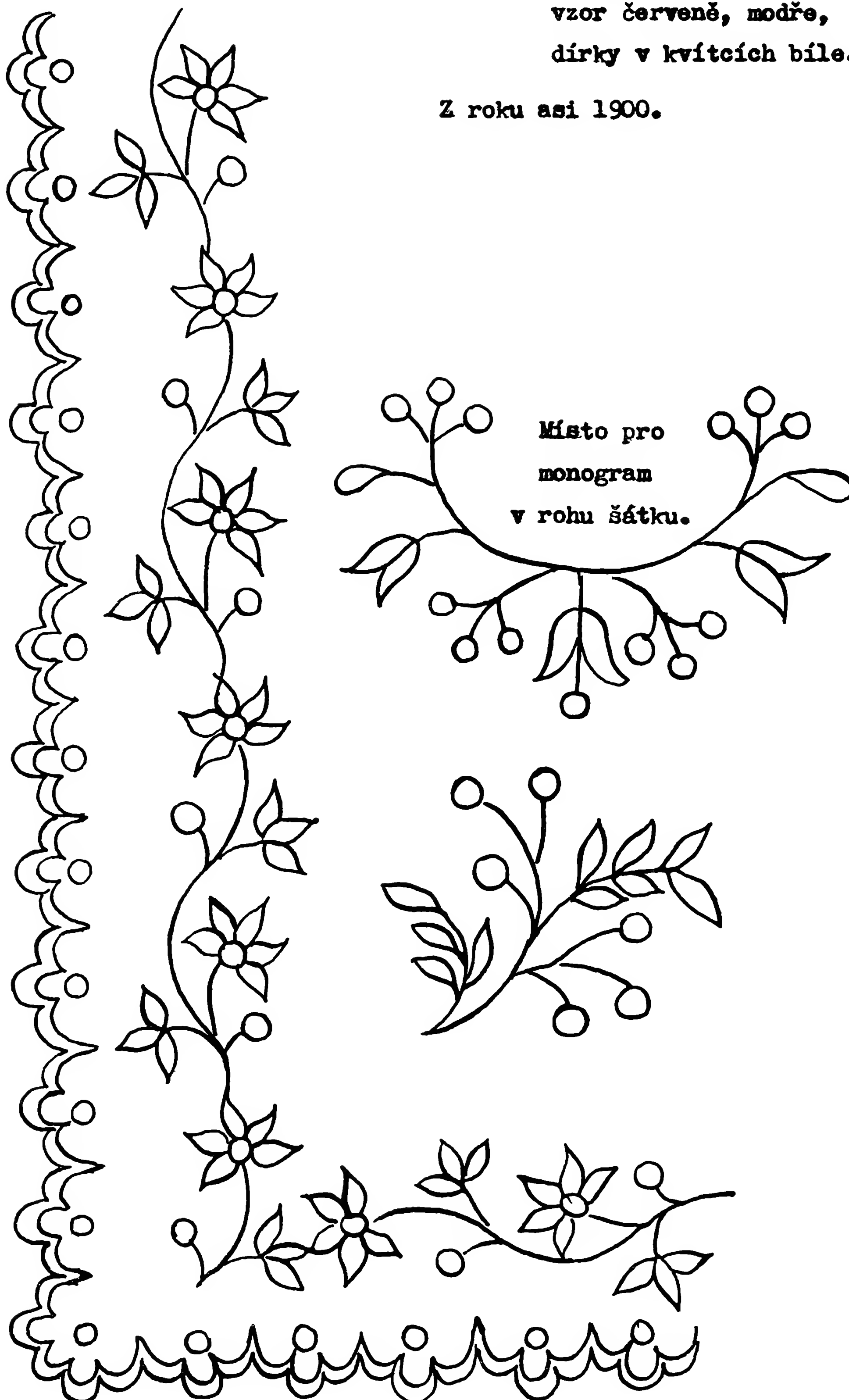

B ř e z n í k

A 1. Šátek do ruky. V majetku J. Menšíka, č. 5.

Vyšito: zoubky bíle,
vzor červeně, modře,
dírky v kvítcích bíle.

Z roku asi 1900.

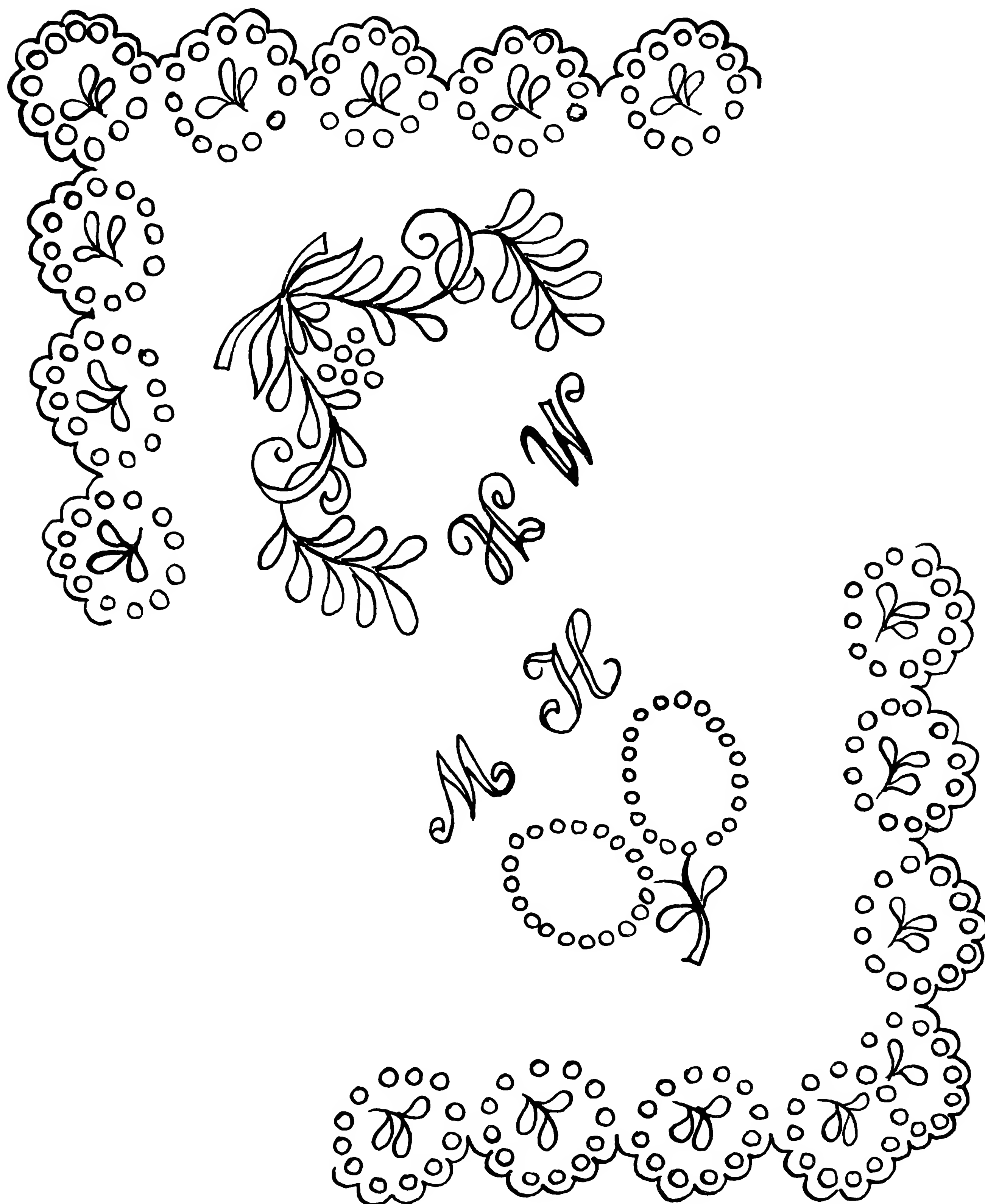

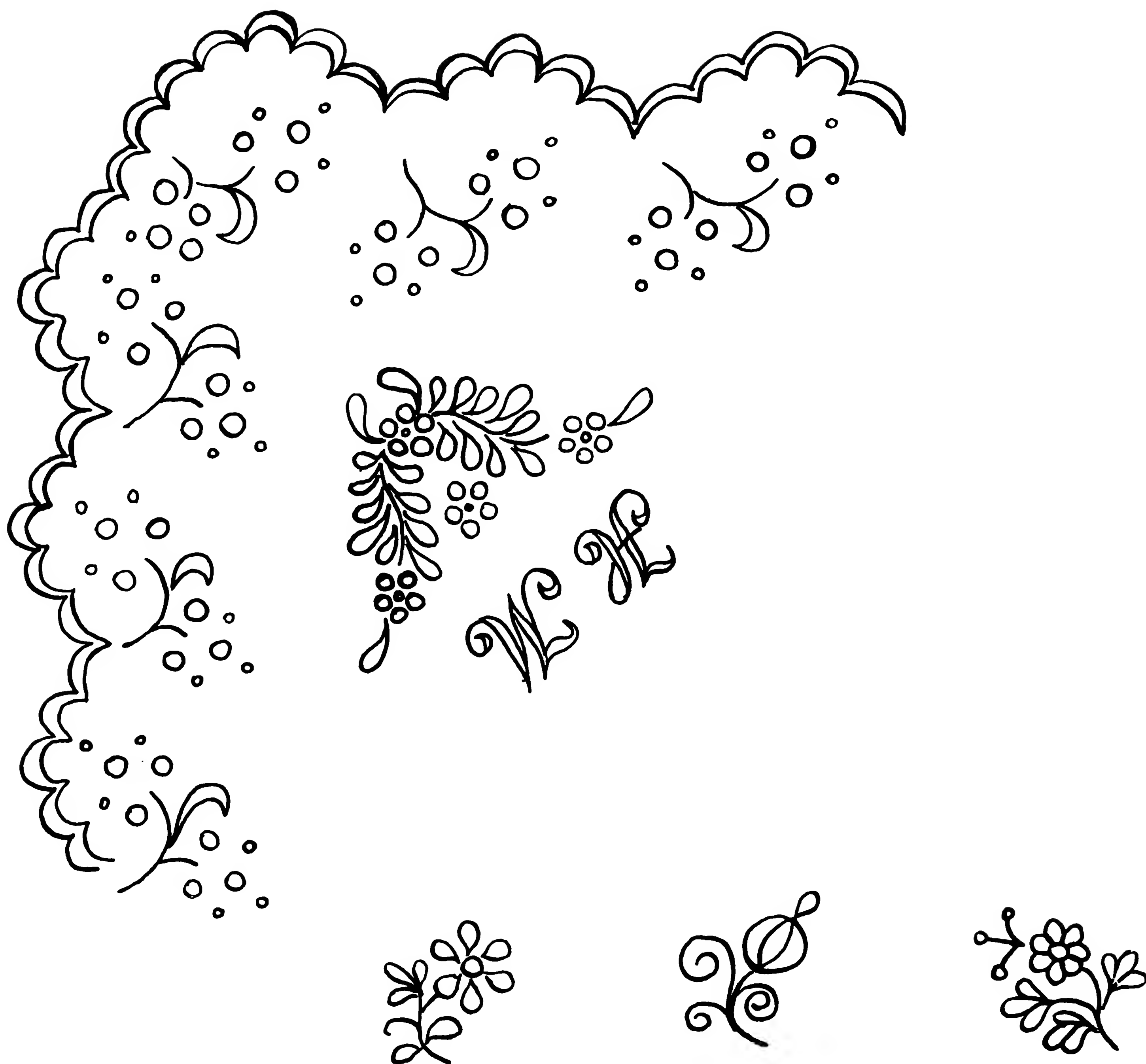
A 1.

B ř e z n í k

Vzory z vyšívaných šátků /bíle a červeně/ půlloketních.

Práce Holavové Františky, rozené Kostelecké r. 1853 v Sudicích pro dceru Marušu /roz. 1893/ asi r. 1905.

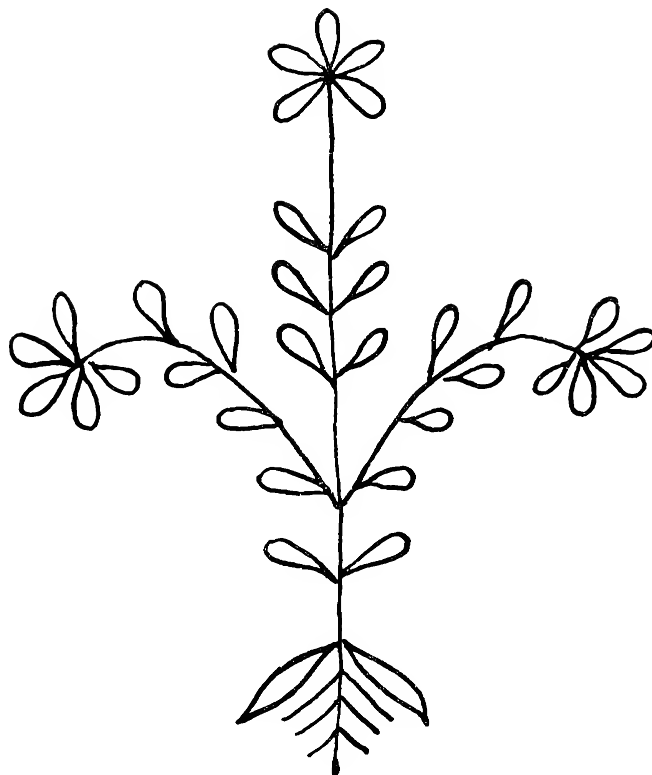
A 1.

B ř e z n í k.

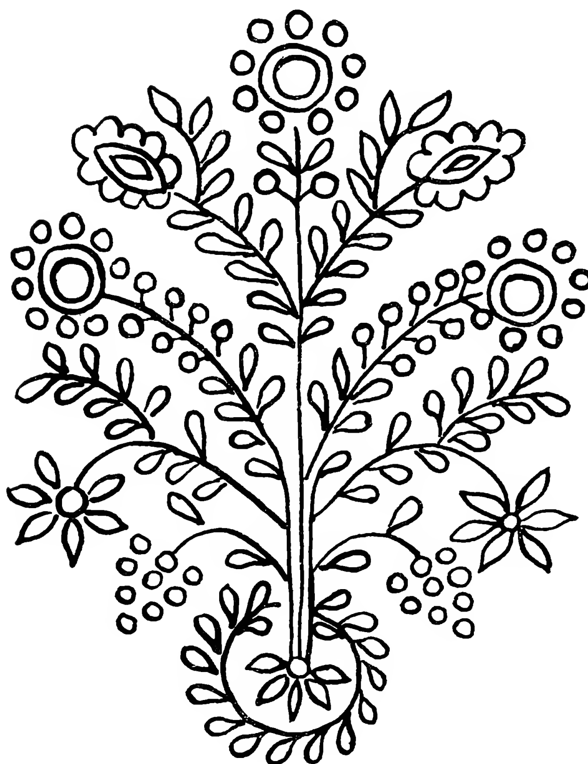
Vzory z vyšívaných šátků /bíle a červeně/ půlloketních.

Práce Holavové Františky, rozené Kostelecké r. 1853 v Sudicích pro dceru Marušu /roku 1893/ asi roku 1905.

A 2.

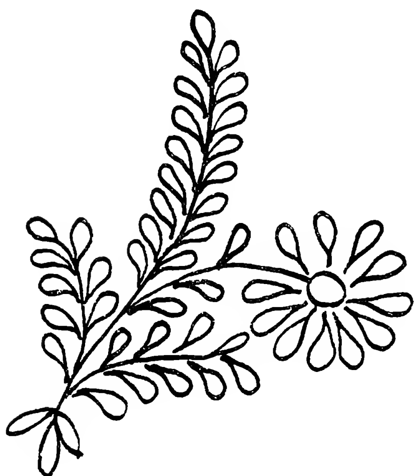

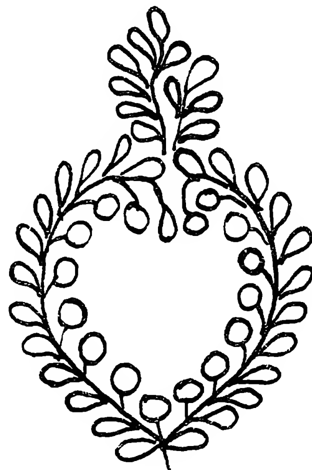
Vzor na šátek k první muzice

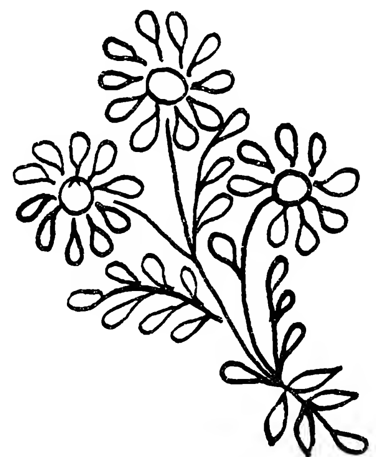

Vzor na šátek k první muzice

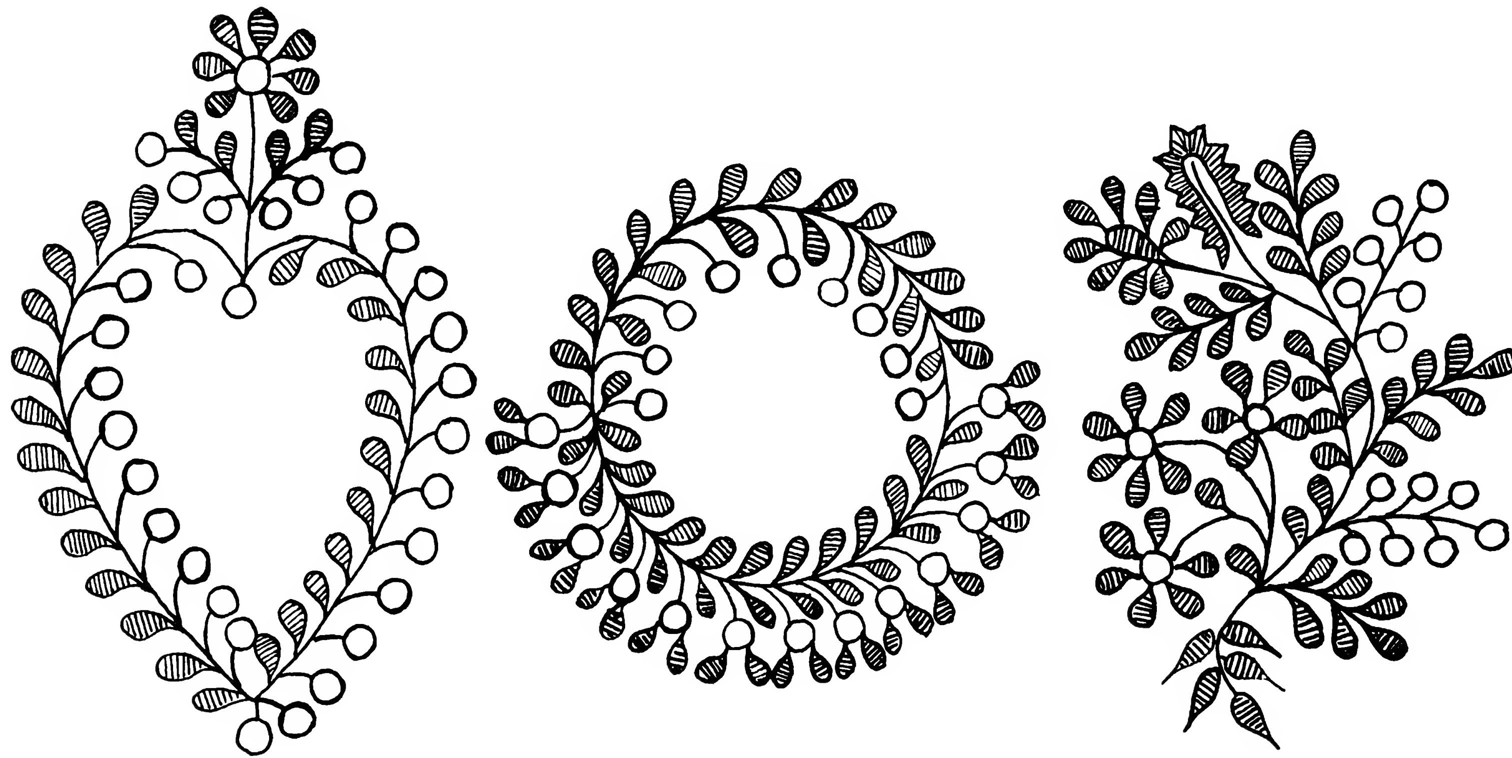
A 40

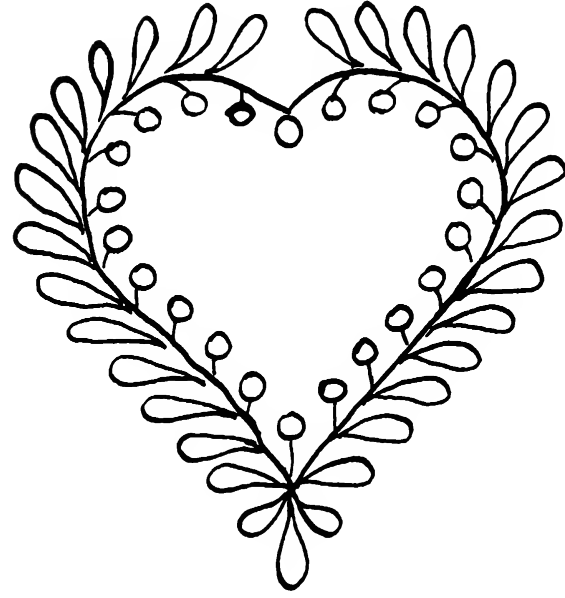

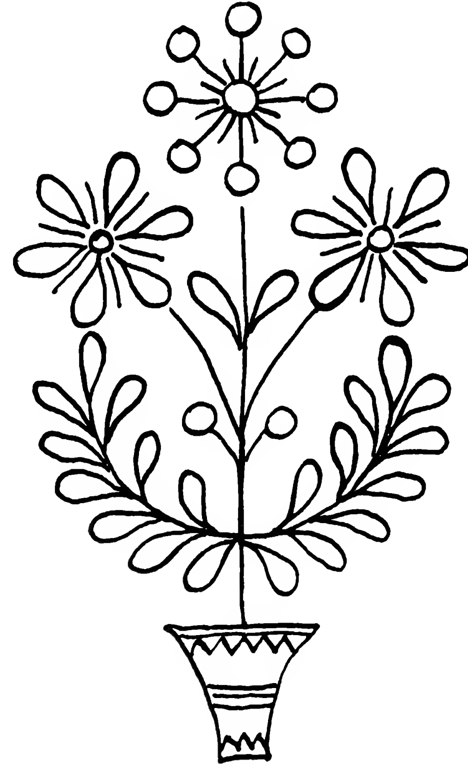

A 4. Vémyslice u Moravského Krumlova.
Stárkovský šátek se znameními srdce, věnečku a stromu. Z 50 tých let minulého století.

A 4.

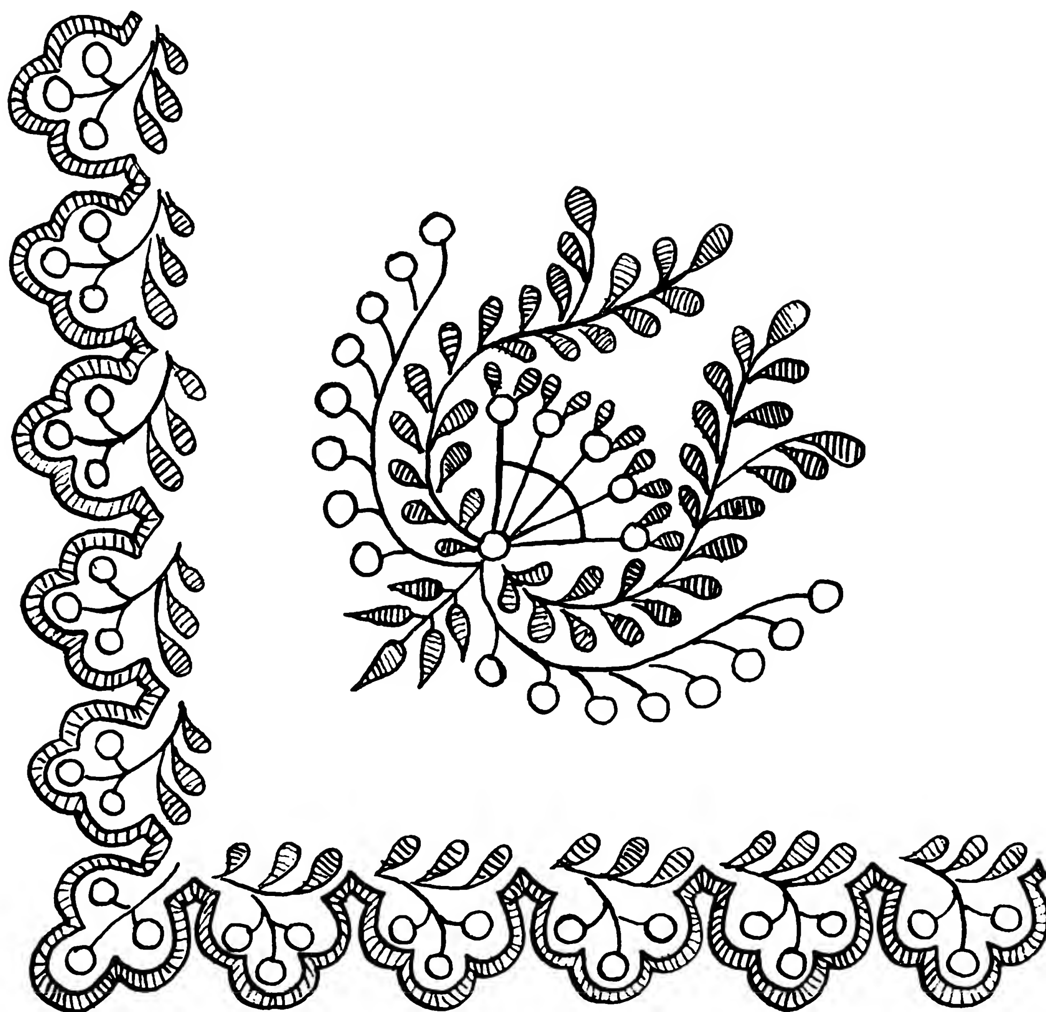

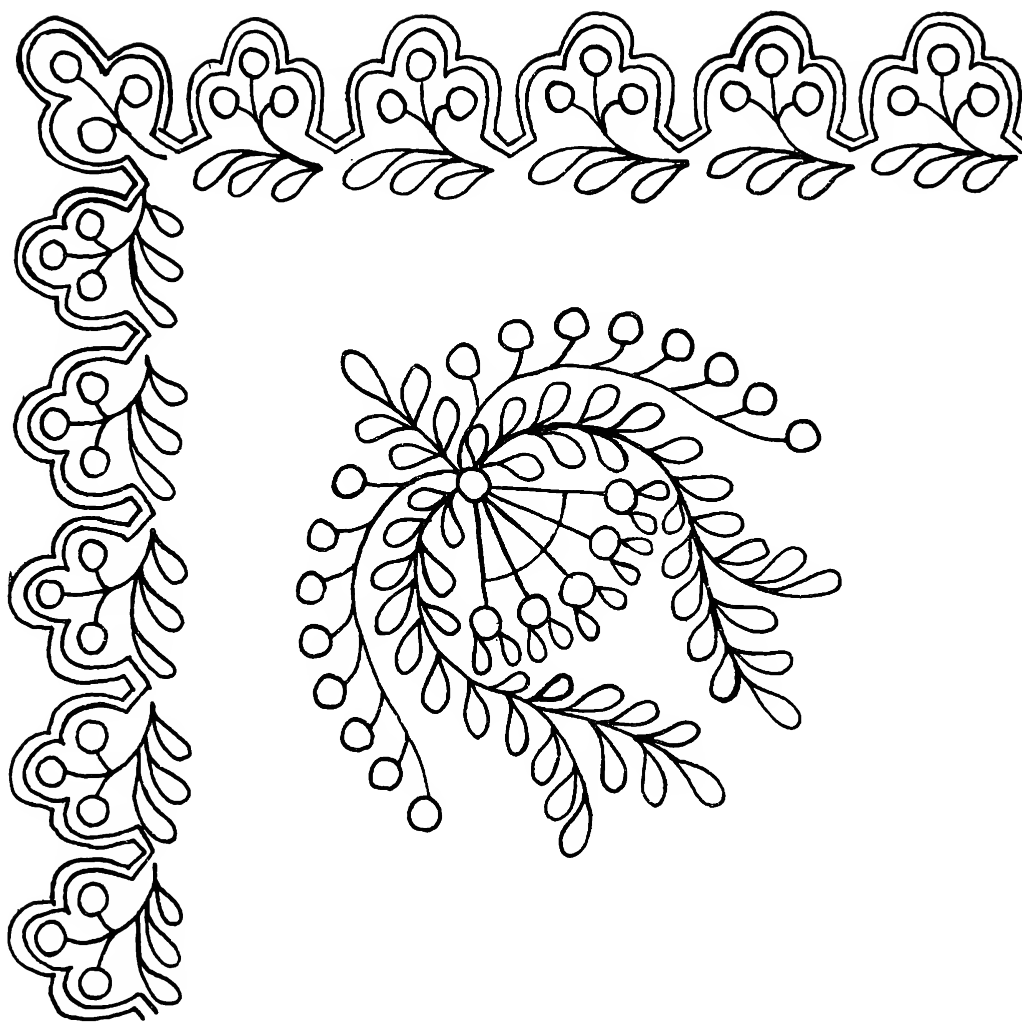
A 4.

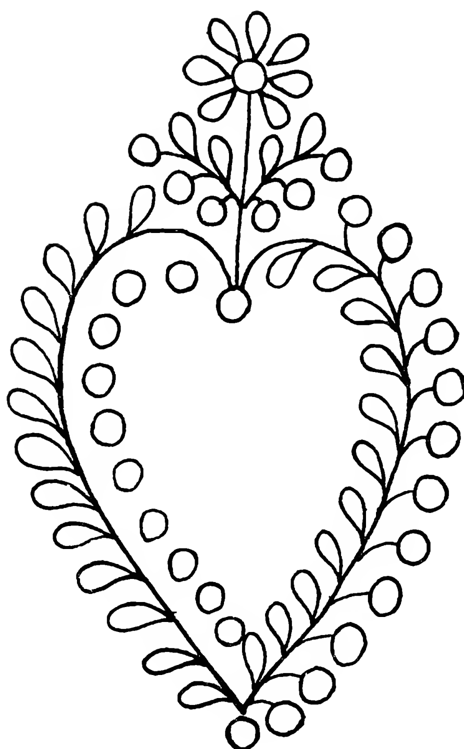
Vémyslice u Moravského Krumlova.

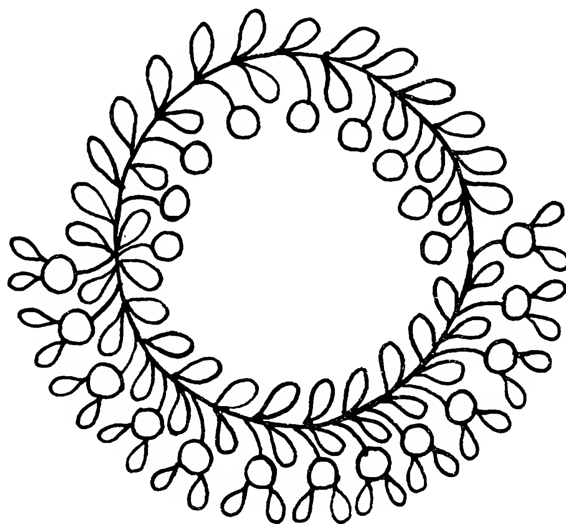
Roh stárkovského šátku se znamením stromu.

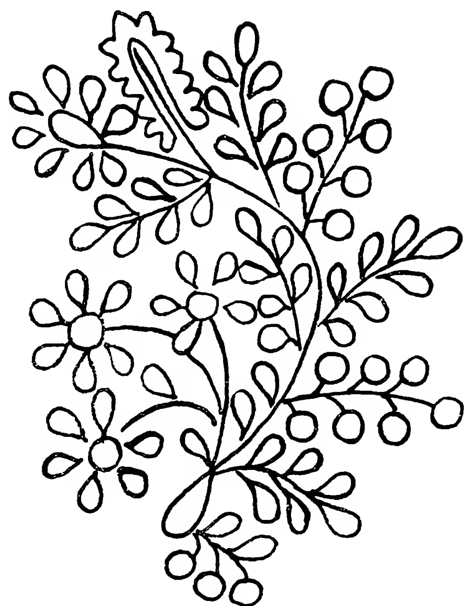
Z 50 tých let minulého století.

PLÍNY

B

P L Í N Y

Plíny byly velké, bílé šátky z tenkého plátna o rozměrech 160 x 160 centimetrů /loket x loket/. Známé jsou všední, sváteční a úvodní. Všechny jsou vyšívány. Sváteční a úvodní mají vzory bohatší - - záleželo hodně na bohatosti majitelky. Všechny čtyři strany zdobí zoubky nejrůznějších tvarů a výplní. Podíl dvou vedlejších stran vedl vzor pásový tzv. cesta - cestička. V jejím rohu se honosí bohatě kvetoucí strom /kytice/. Ve dvou postraních rozích je po kytici jednodušší a menší. Čtvrtý roh zůstal prázdný.

Sváteční a úvodní plíny jakoby nevyznačovaly žádného rozdílu, avšak je zde rozdíl. Nevěsta byla oděna ponejprv do své plíny hned po oddavkách. V manželství jí měla zavitou hlavu, když chodila se svými dětmi k úvodu /proto úvodní plína/, nebo když šla za kmotru či za úvodnici při jiných úvodech. Úvodní plíny byly proto považovány za součást oděvu vdaných žen.

Co tedy bylo zvláštního na úvodních plínách?

B 1. V hlavní kytici se zařadilo více květů sluncového tvaru: kopretiny, měsíčky, astry.

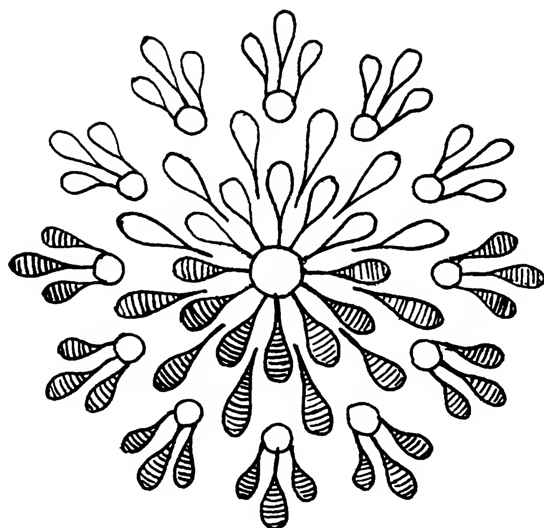
B 2. Kolem hlavního vzoru se kladly malé větévky esovitě stočené; říkalo se jim slepičky a

B 3. některým husenky. Co znamenaly?
Slepice a husa se vyznačují bohatým pokolením. Je-li tedy nevěsta příští matkou, nechť je požehnána na mnohých dětech právě tak, jako ta slepice nebo husa.

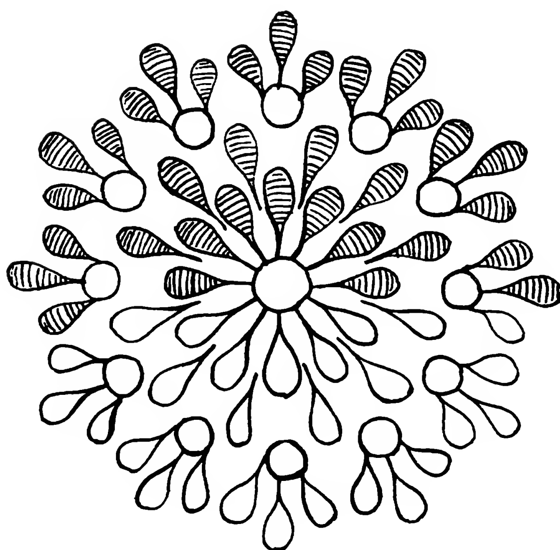
K O U T N Í   P L A C H T Y

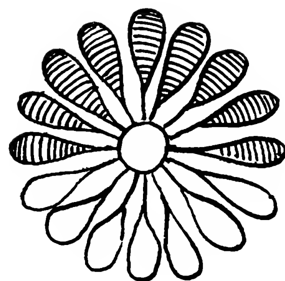
B 4. Ženy po porodu prožívaly si své šestinedělí čili "kout" na lůžku s nebesy, jež se zastíralo dvěma bílými plachtami - koutnicemi. Vyšívání na nich bylo bílé. Do vzoru se vplétaly motivy hojné úrody jako jsou lusky hrachu, fazolí.

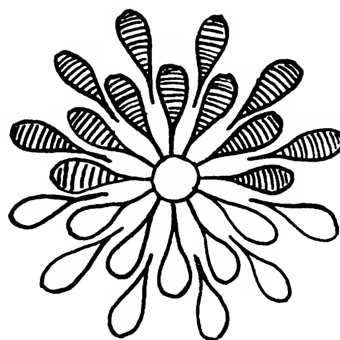
B 1.

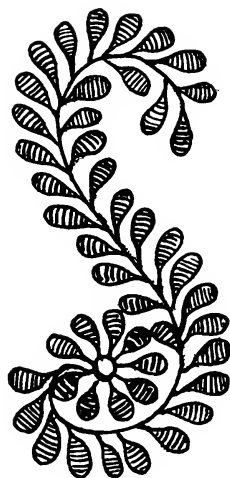
Sluncové květy na úvodních plínách.

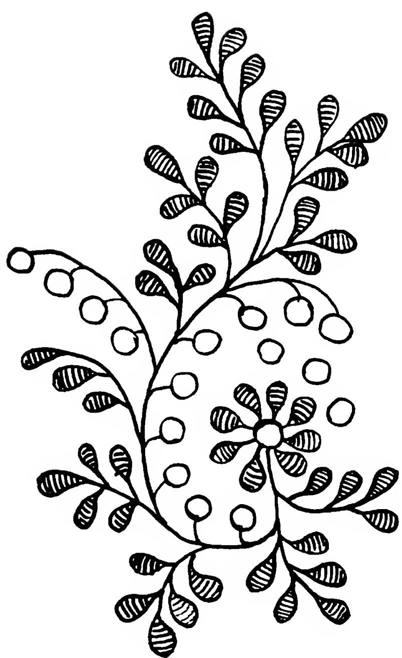

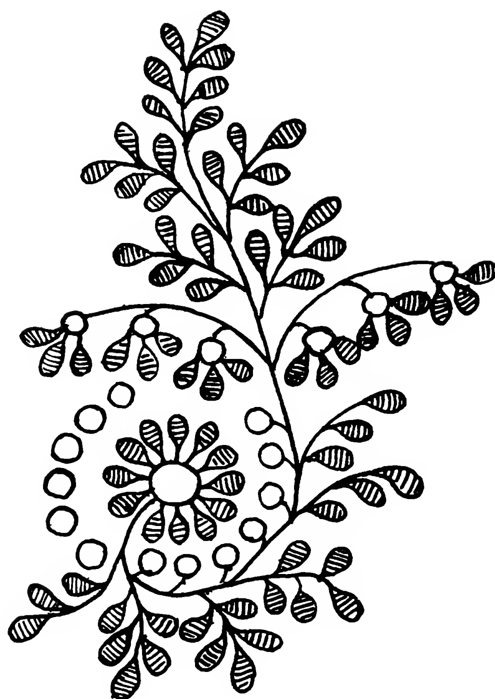

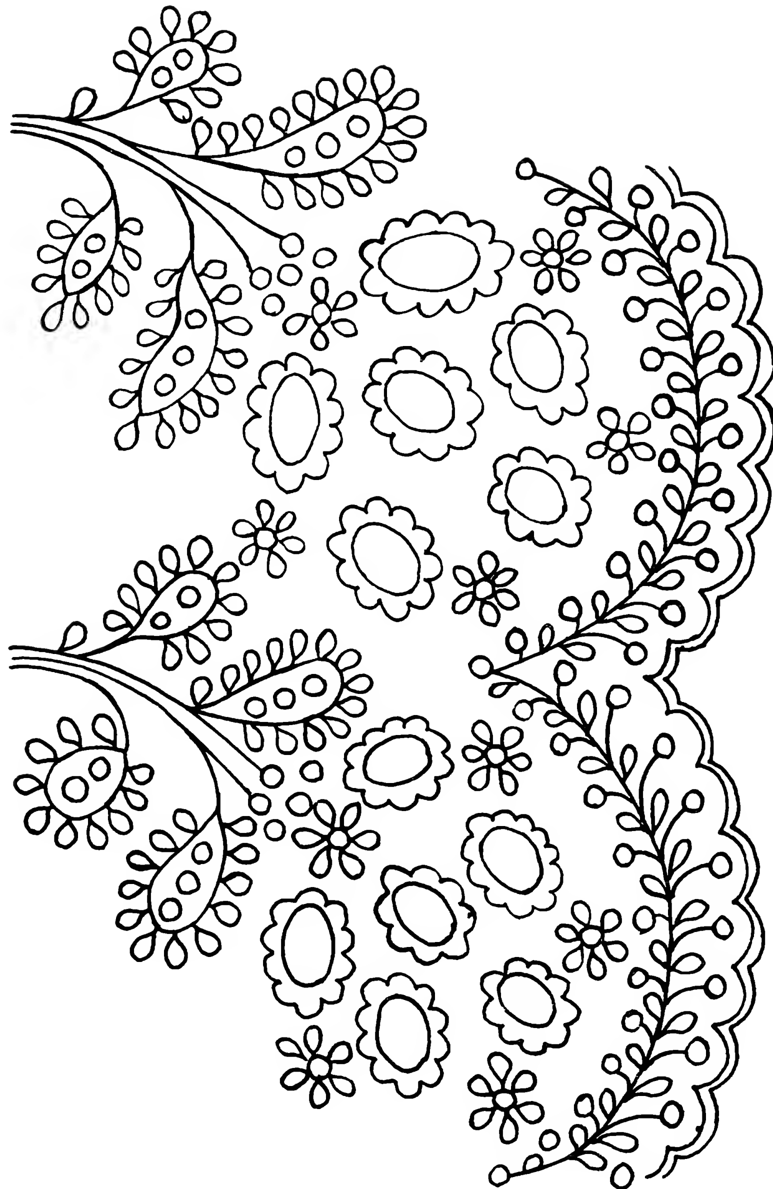
B 2.

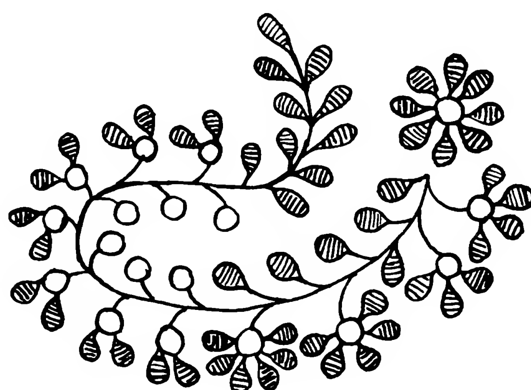

B 4.

B 3.

SVATEBNÍ ZÁSTĚRY

C

ZÁSTĚRY SVATEBNÍ - ÚVODNÍ.

Děvčatům nenáleželo chodit při svátečním nebo slavnostním kroji v bílých, bíle vyšívaných zástěrách. Směly nosit jen hedvábný nebo vlněný fěrtoušek. Až teprve nevěstě připadla bíle vyšitá drahocenná krása a pak všem vdaným ženám o svatbách a úvodech.

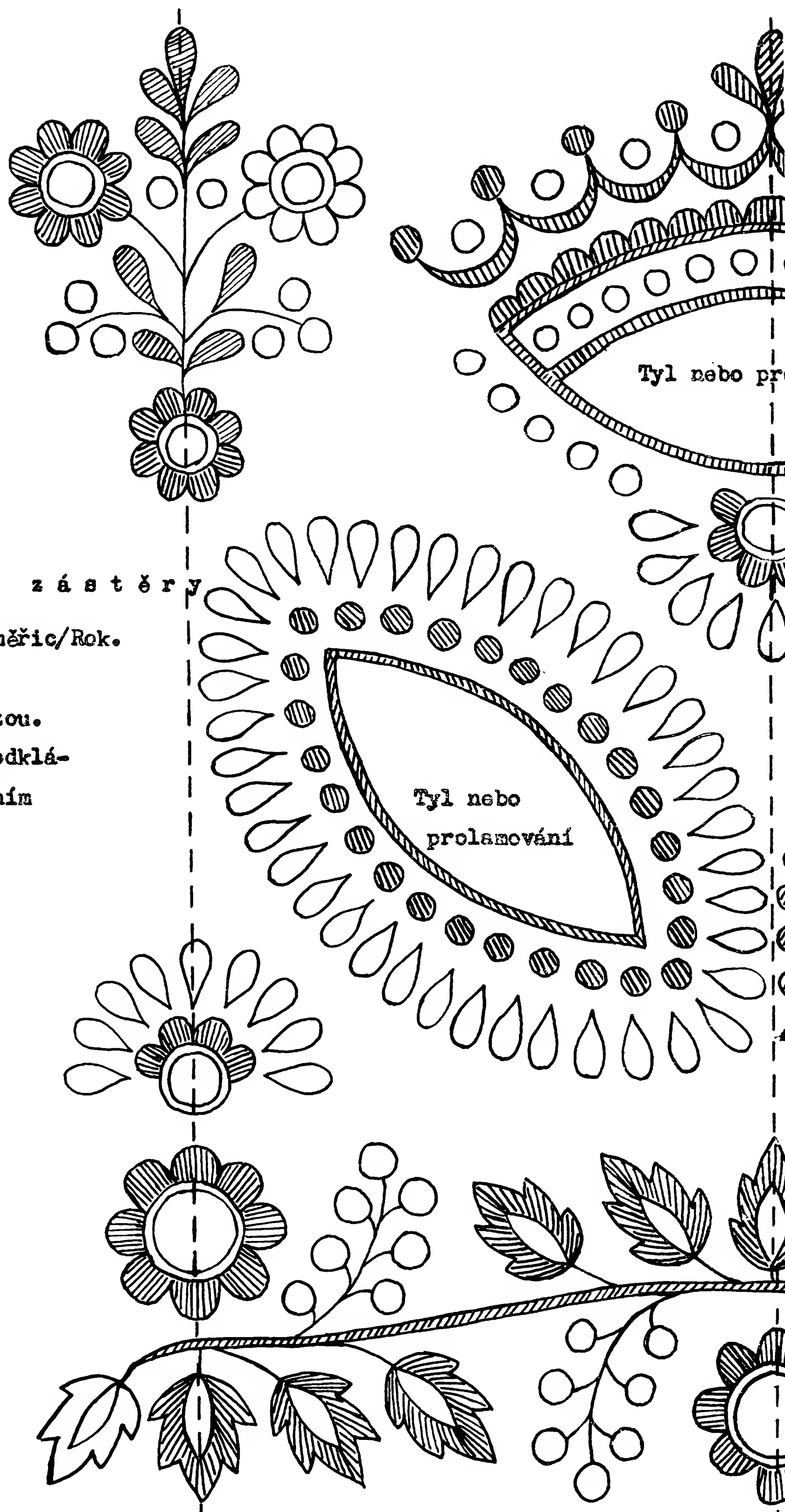
Sňatkem nastává nový život dvou lidí v páru. Projevuje se novým pokolením, jemuž předchází manželský akt, který je vyvrcholením života. A tento významný akt se vyznačuje obojím pohlavním znamením na zástěře nevěsty a vdaných žen. Během věků se tato znamení zastírala stylizací /znamením ženy - jablko, pro muže karafiát apod./. Poslední vyšívačky již původního významu ani neznaly a určité vzory prostě jmenovaly "svatební". Matka pak nosila v této zástěře dítě k úvodu a k úvodům ji oblékaly i ty ženy, které šly jako úvodnice.

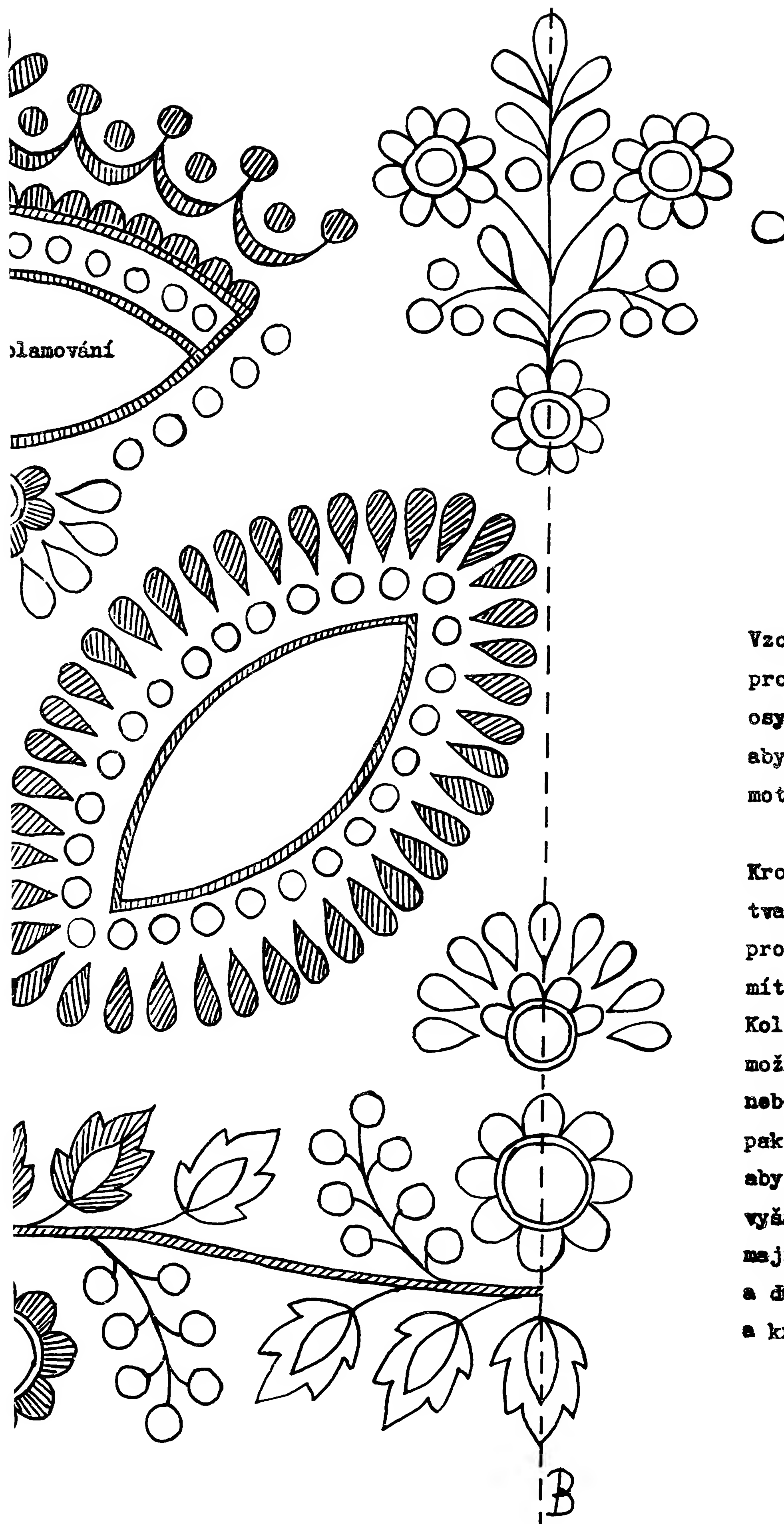
Úvodní plína a úvodní zástěra jsou nejdrahocennějšími součástmi kroje vdaných a pro svůj význam byla jim přiřknuta posvátná úcta a ženy si je přávaly do hrobu.

V z o r   s v a t e b n í   z á s t ě r y

z   P O P O V I C   u Jaroměřic/Rok.

Vyšívání bílé, hrubší přízou. Vyšito plocho, dírkami, podkládáním tylovým a prolamováním nebo pavoučky.

Vzor se přenáší na látku od prostředka, a to buď dle osy A nebo osy B, a to proto, aby při kraji vyšel ucelený motiv /záleží totiž na šířce zástěry/.

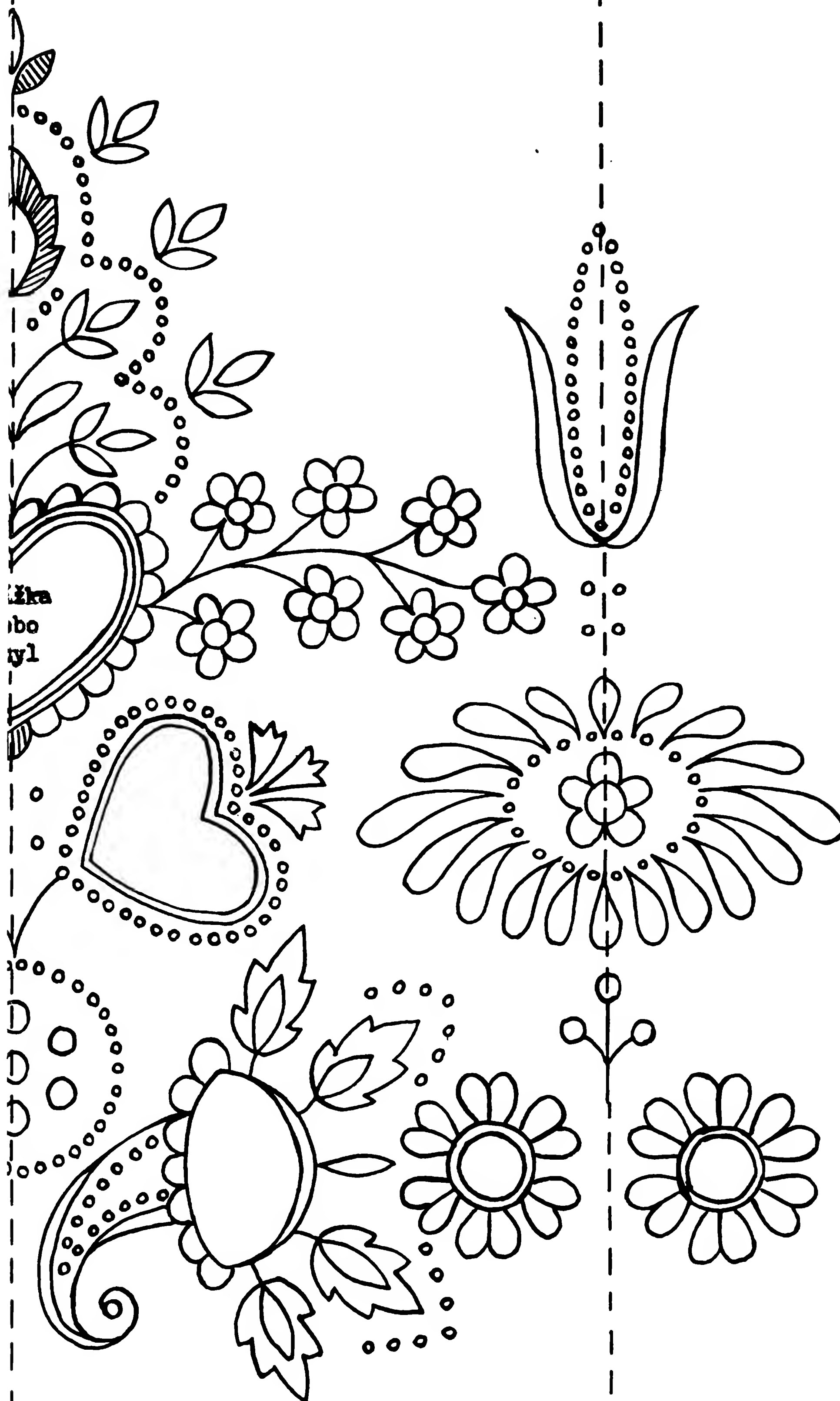
Kroužky se vyšívají dírkově, velké tvary se buď vyplňují tylem nebo prolamováním. Větší kroužky mohou míti pěkné pavoučky.
Kolem dvou velkých tvarů možno vyšívat plně buď kroužky nebo lupínky ; ten druhý tvar pak je dírka. Je však také možno, aby se vždy v páru těch tvarů vyšívání střídalo: tedy dva tvary mají dírky kruhové a lupínky plné a dva mají dírky lupínkové a kroužky plné.

Tematický motiv na sv

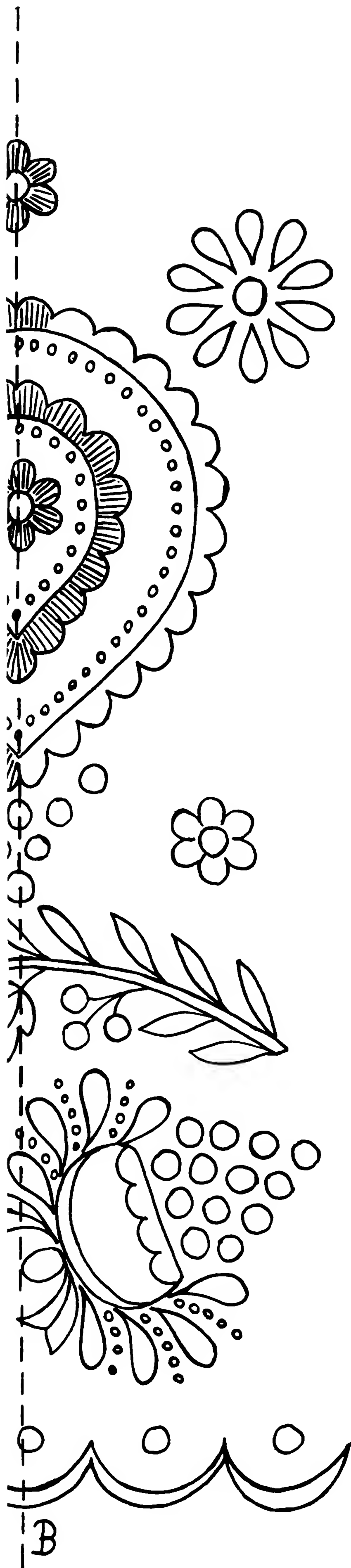
hojnosti, ze dvou srd

C

atební zástěru dva rohy
í vzchází třetí srdce /dítěte/, a to roste a kvete.

A

C

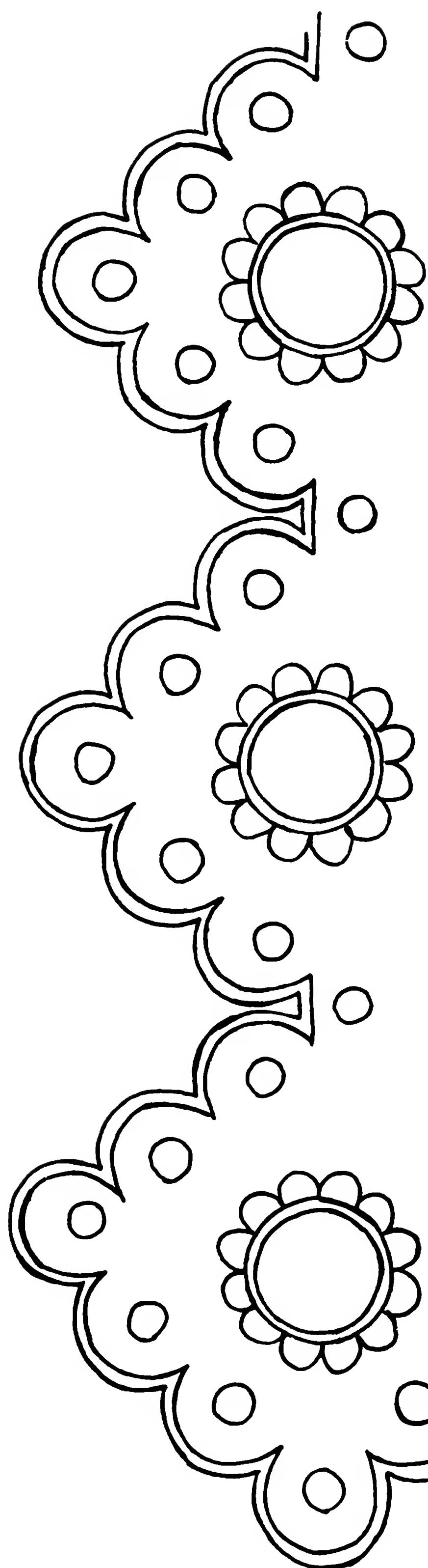
Vzor ze svatební zástěry

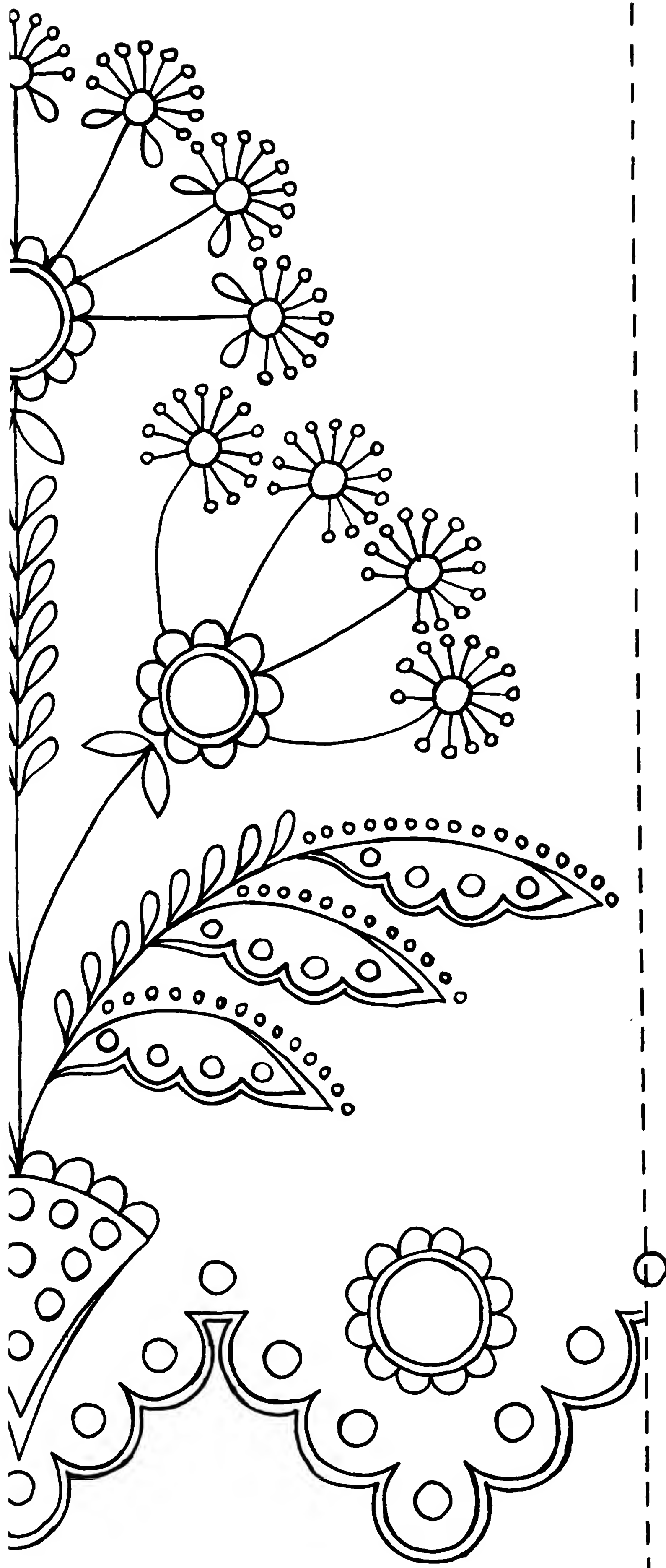
ze ŽEROTIC u Znojma.

Vyšívání bílé, hrubší přízou .
Vyšito plocho, dírkami a podkládáno tylem
nebo prolamováním.
Malé kroužky se vyšívají dírkami.

Vzor se přenáší na látku od prostředka, a to
buď dle osy A nebo osy B, a to proto, aby při
kraji vyšel ucelený motiv /záleží totiž
na šířce zástěry/.
Zuby na lemu možno nahradit krajkou
pletenou nebo vláčkovou.

C

ZÁSTĚRY ŠPACÍRKY

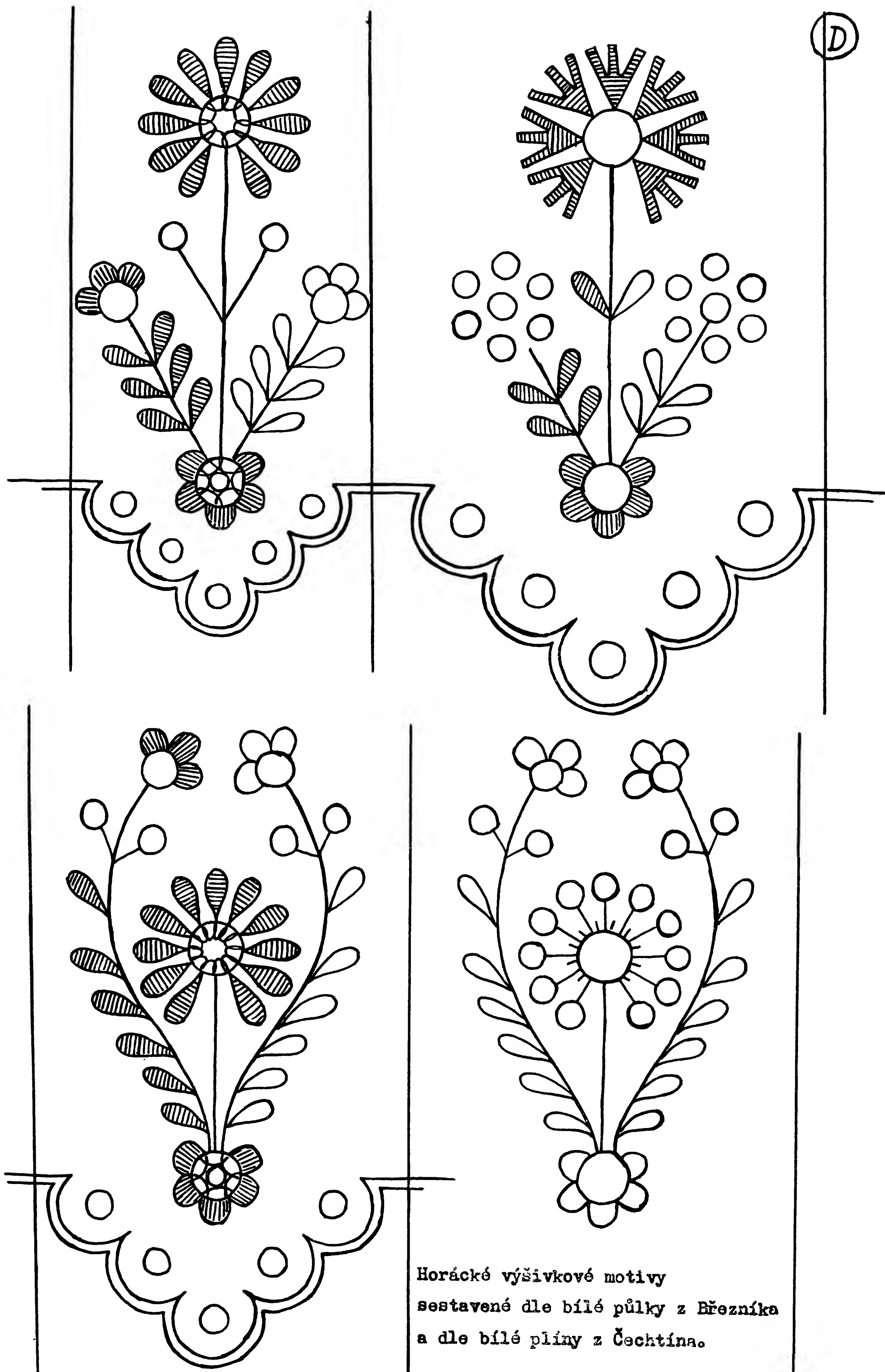
D

Z Á S T Ě R Y z v a n é Š P A C Í R K Y.

Vdané ženy se strojily do tzv. úvodních zástěr - bílých, bohatě vyšívaných, zatím co děvčata se měla spokojit jen prostými nevyšívanými, avšak hedvábnými nebo vlněnými kašmírovými fěrtoušky i když byla v nejlepší parádě? Jak by mohla bez takové vzácnosti obstát? Bílé vyšívání bylo však také nazýváno "vzácné".

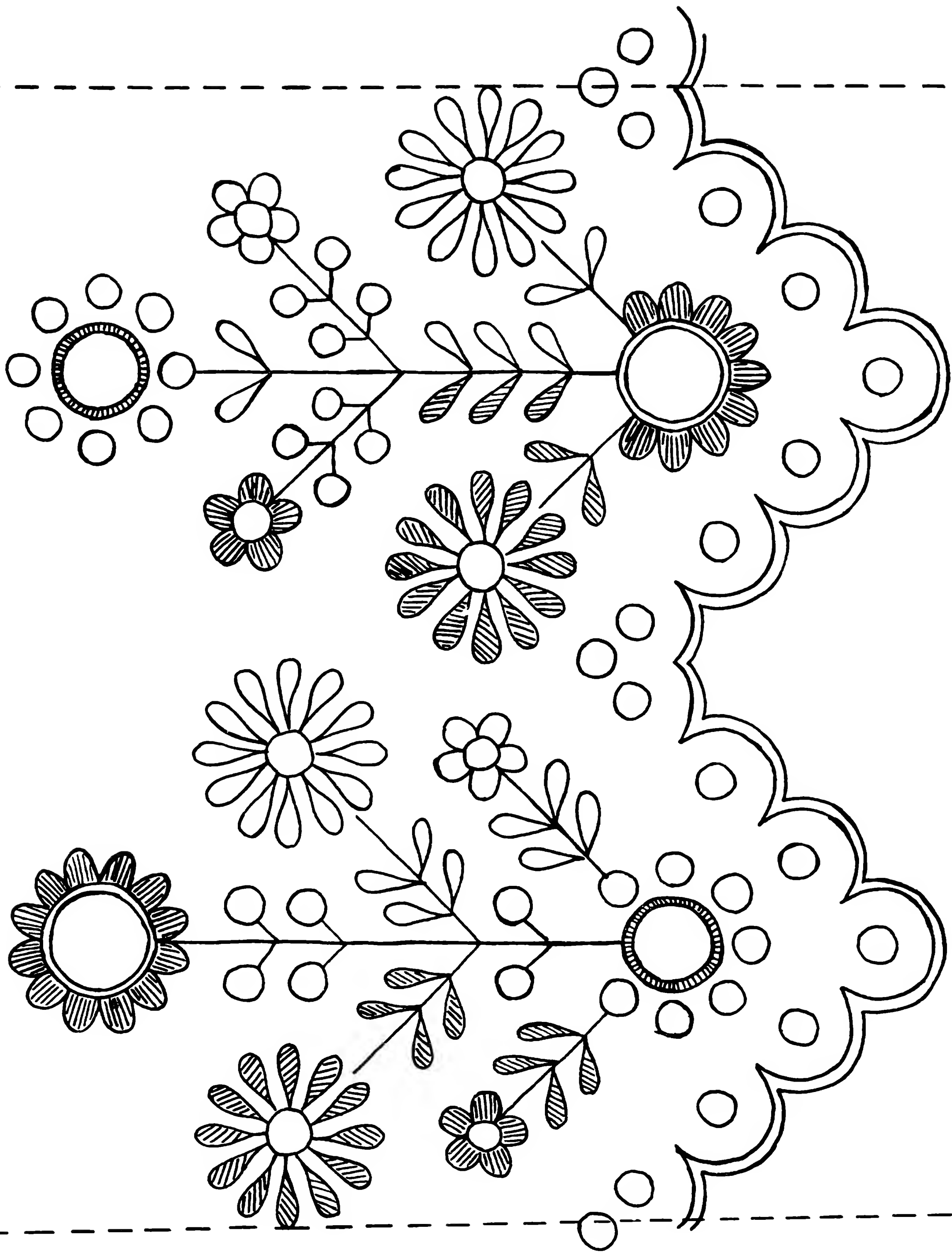
Zvolila si též vyšívané zástěry, které byly menších rozměrů a vyšívala je červeně nebo modře nebo oběma barvami. Chtěla se přece chlapcům líbit, když v neděli odpoledne s nimi chodila za dědinu na špacír! A tu máme to pojmenování "špacírky".

Špacírky však bývaly také modré plátěné nebo černé klotové. Lem byl sestaven zpravidla ze složitých zubů. Vzory se vyšívaly bílou, červenou - převládala bílá, ale přidávalo se jen trochu růžové nebo žluté.

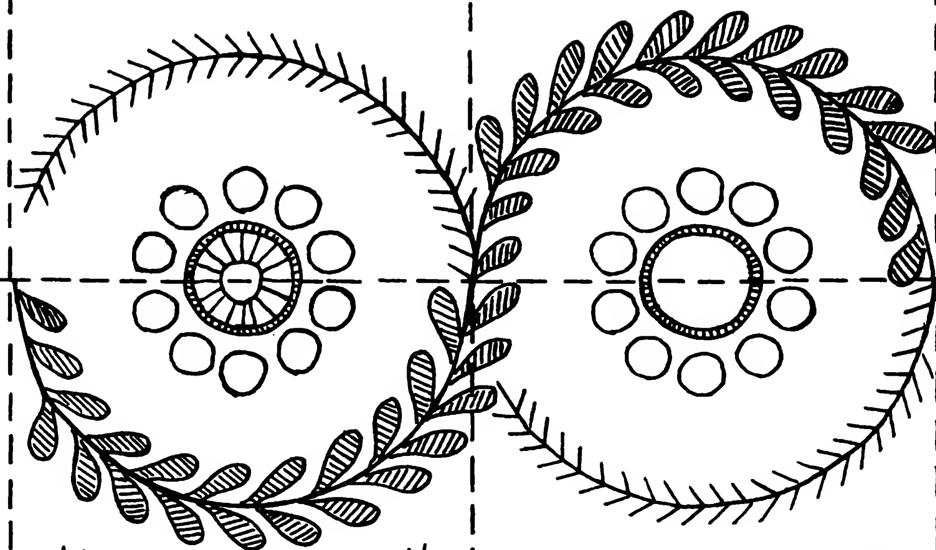

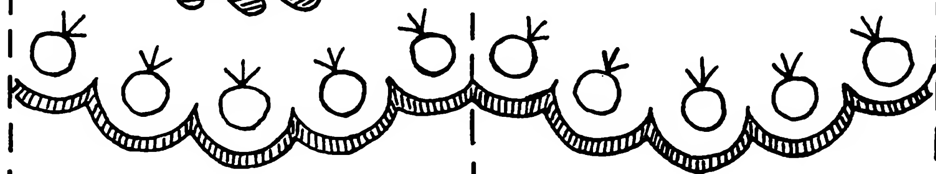
Horácké výšivkové motivy
sestavené dle bílé půlky z Březníka
a dle bílé plíny z Čechtína.

A

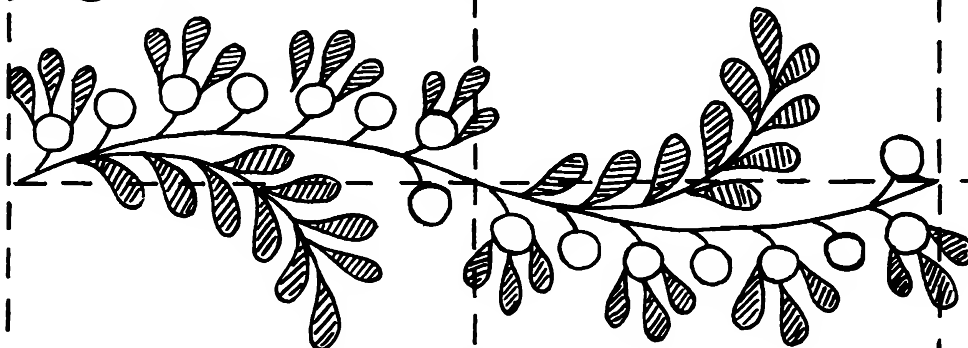

D

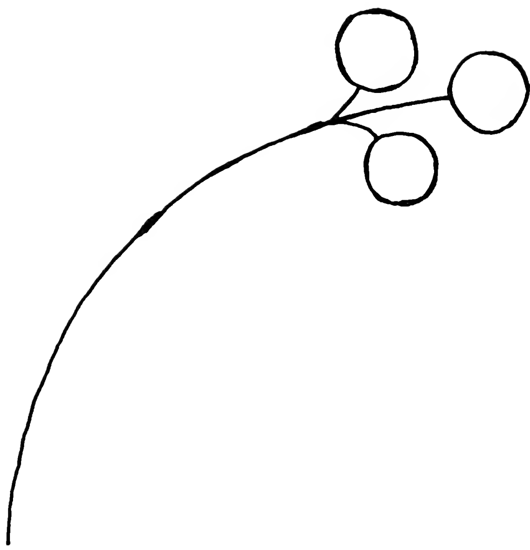
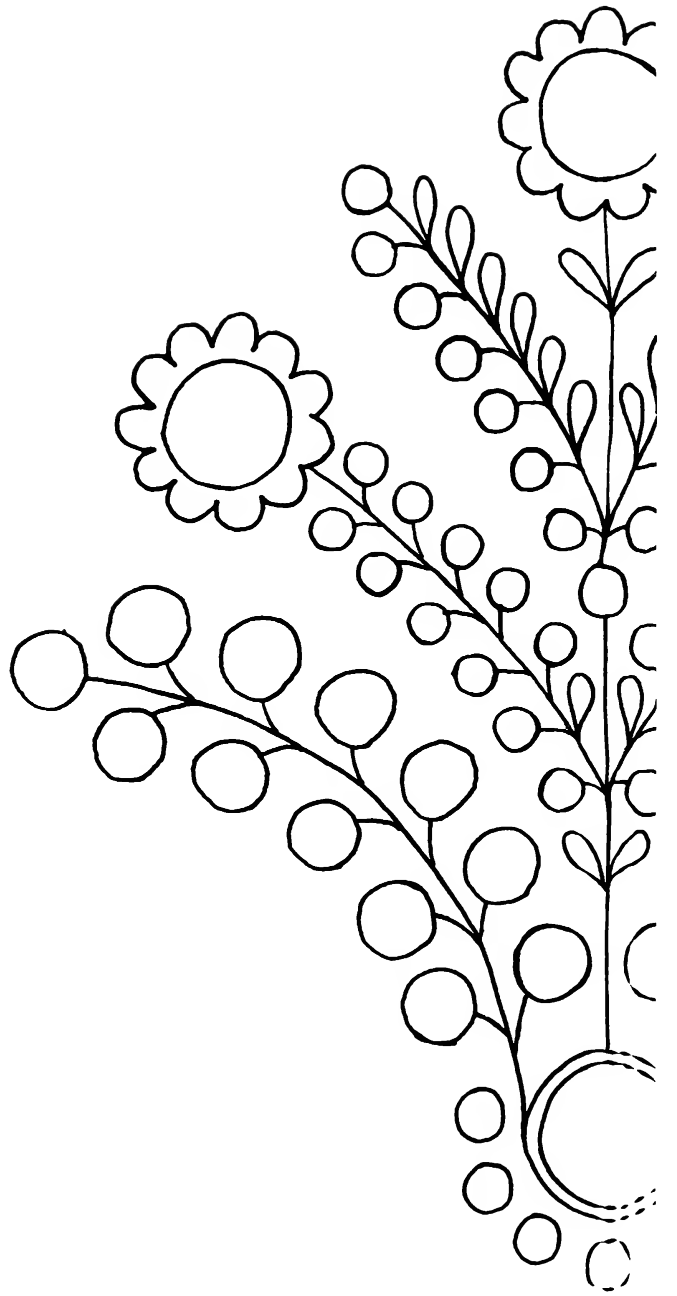
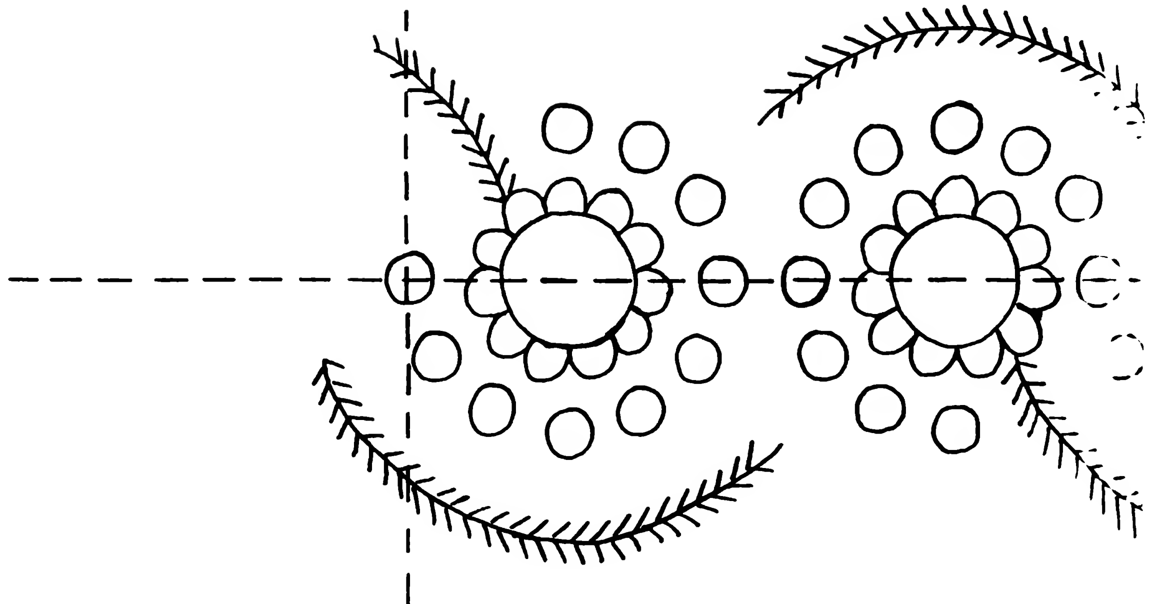

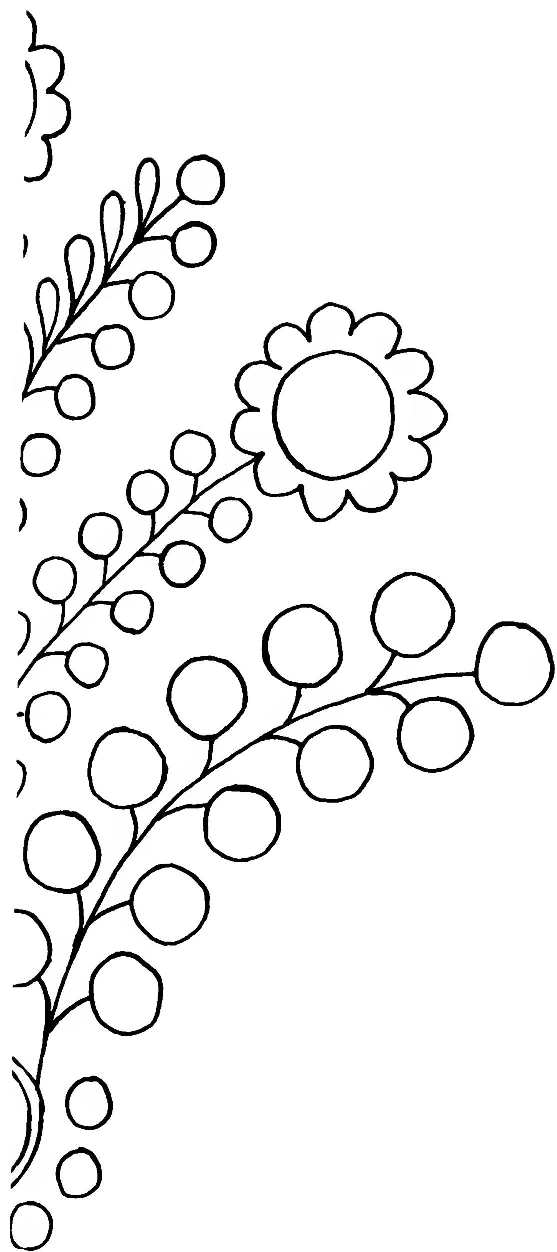

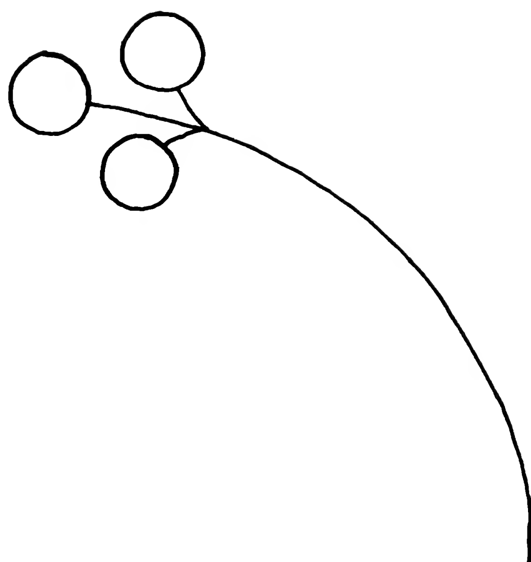

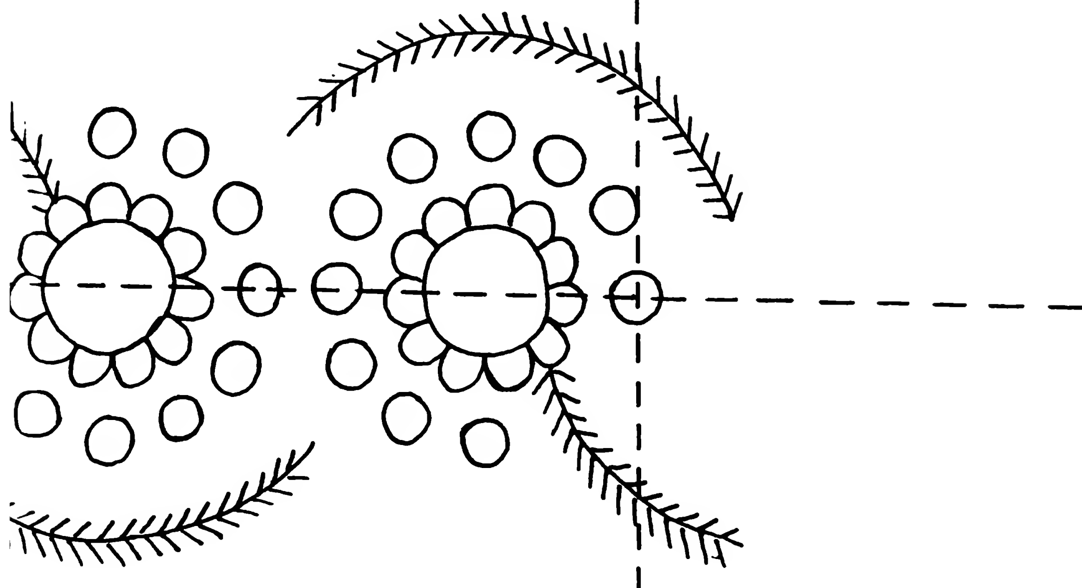

D

VZORY NOVĚ VYTVOŘENÉ

E

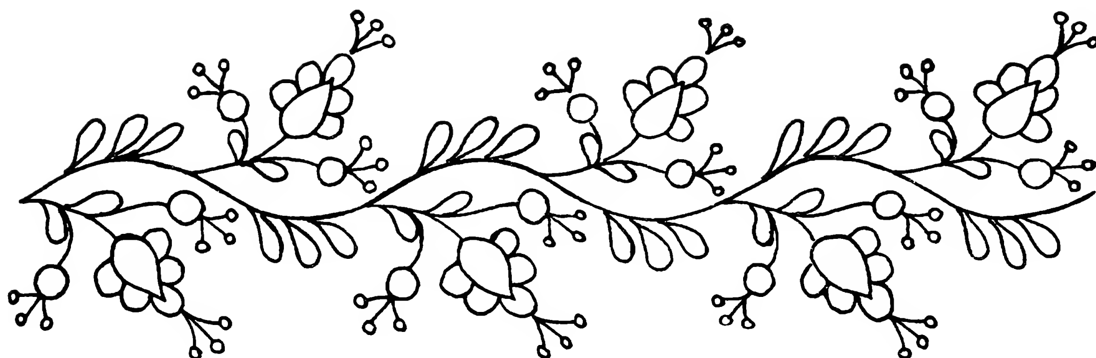
V Z O R Y   N O V Ě   V Y T V O Ř E N É .

1. Tvořili žáci školy v Mohelně za vedení učitele Vratislava Bělíka. 1944.

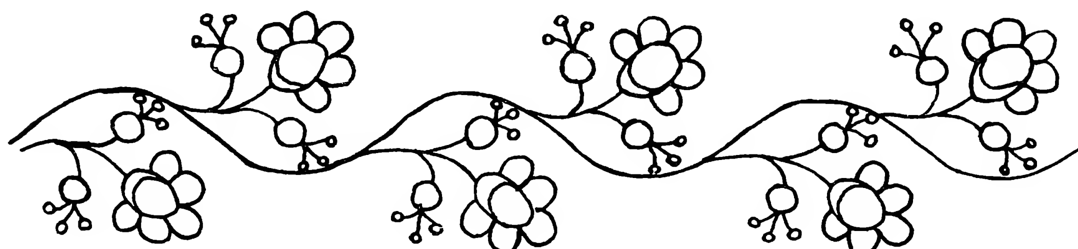
2. Na okraje šátků a jejich rohové řešení. V souborech je možno zařadit jako šátky k muzikám i jako šátky stárkovské. Skládaly se tak, aby byly všechny čtyři rohy vidět. Tak složeny nosily se zastrčeny za pasem. Poněvadž vyšití všech čtyř stran šátků bylo by příliš pracné nebo nákladné, stačí, když se cele vyšije jen ve čtyřech rozích. Mezi tím se vyšijí po krajích jen pouhé zoubky.

3. Vzory na praktické ubrusy /jednoduché, lehce technicky proveditelné, avšak též i půvabné/.

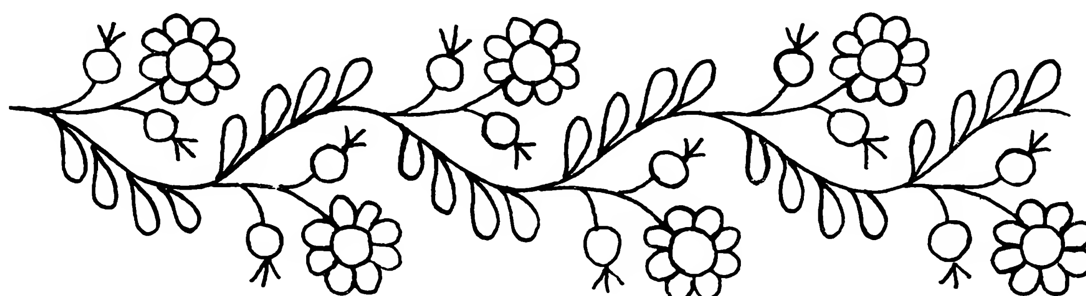
2, 3, sestavil Vratislav Bělík.

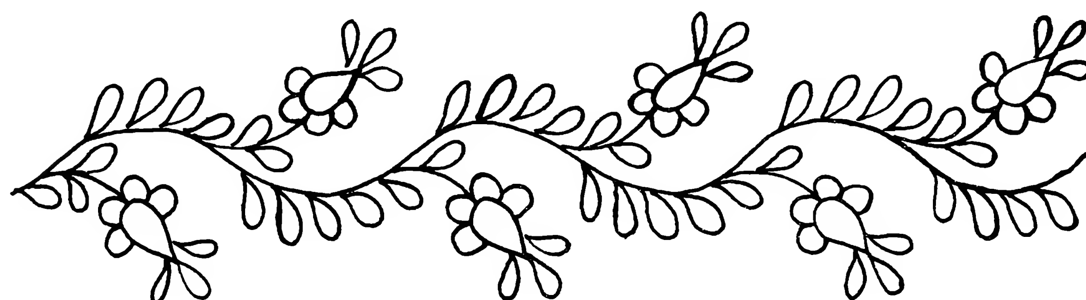
Milada Kostelníková

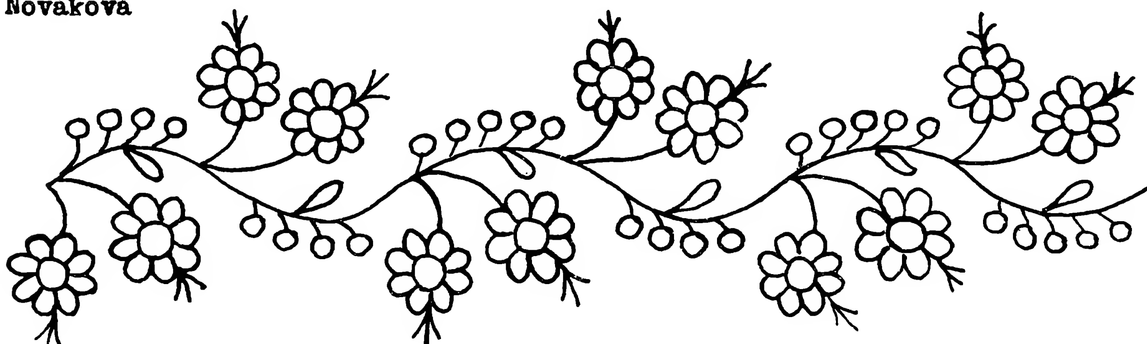
Jaroslava Hošková

Miloslav Rejthar

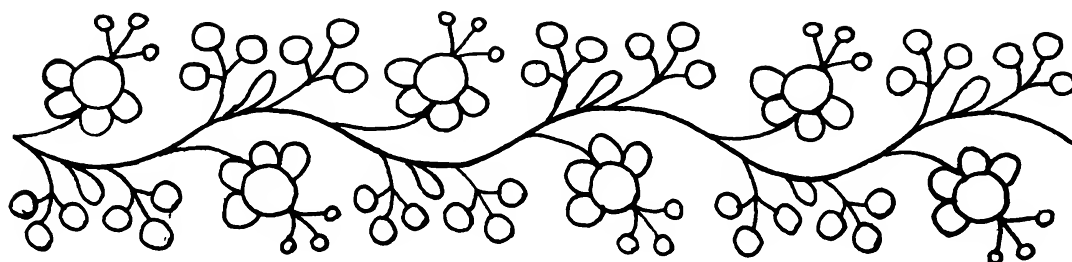

Olga Nováková

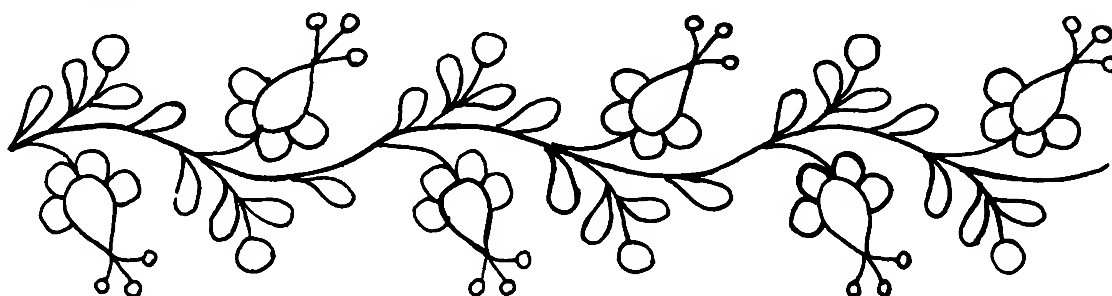

Marie Chytková 1944.

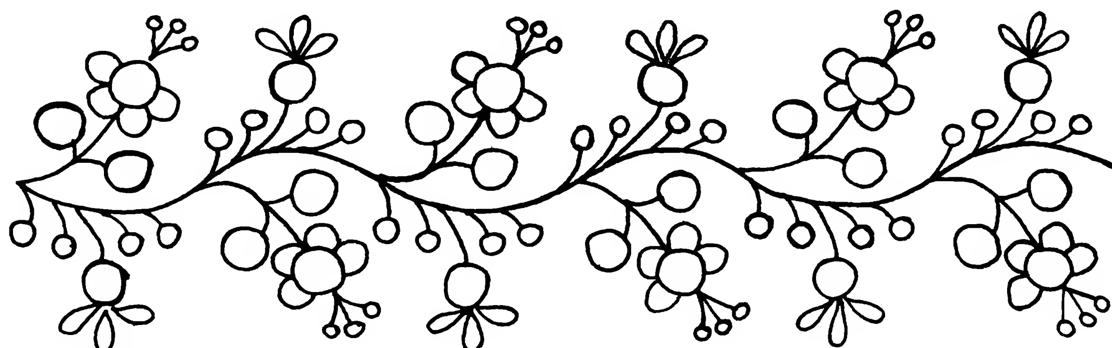
E 1.

Vladimír Drápela

Vladimír Drápela

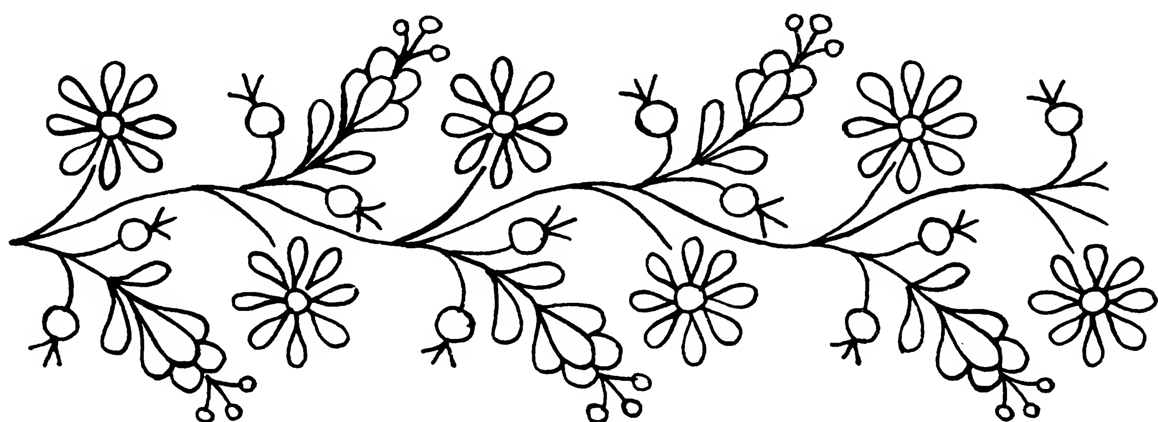
Vladimír Drápela

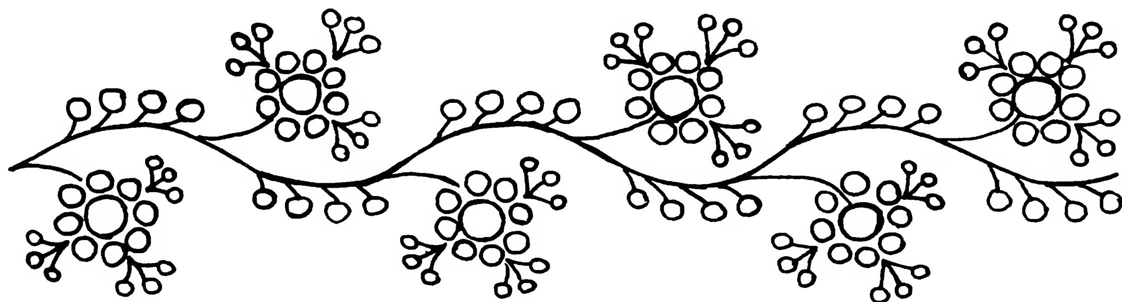
Vladimír Drápela

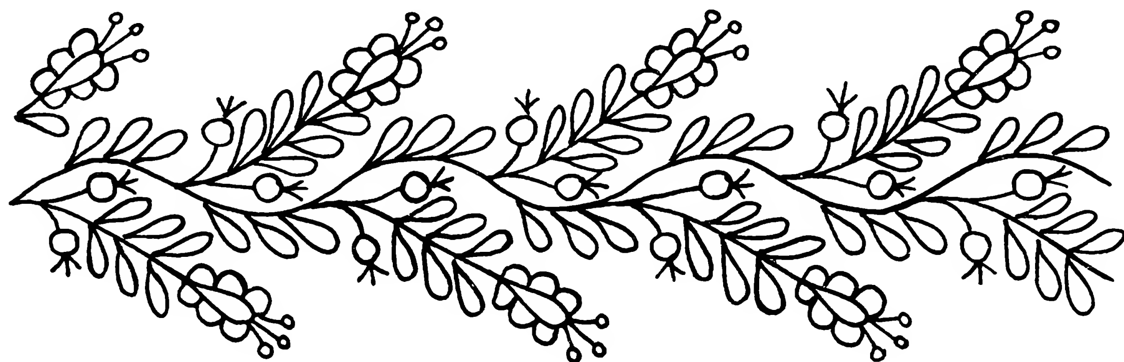
Jaroslav Káfoněk

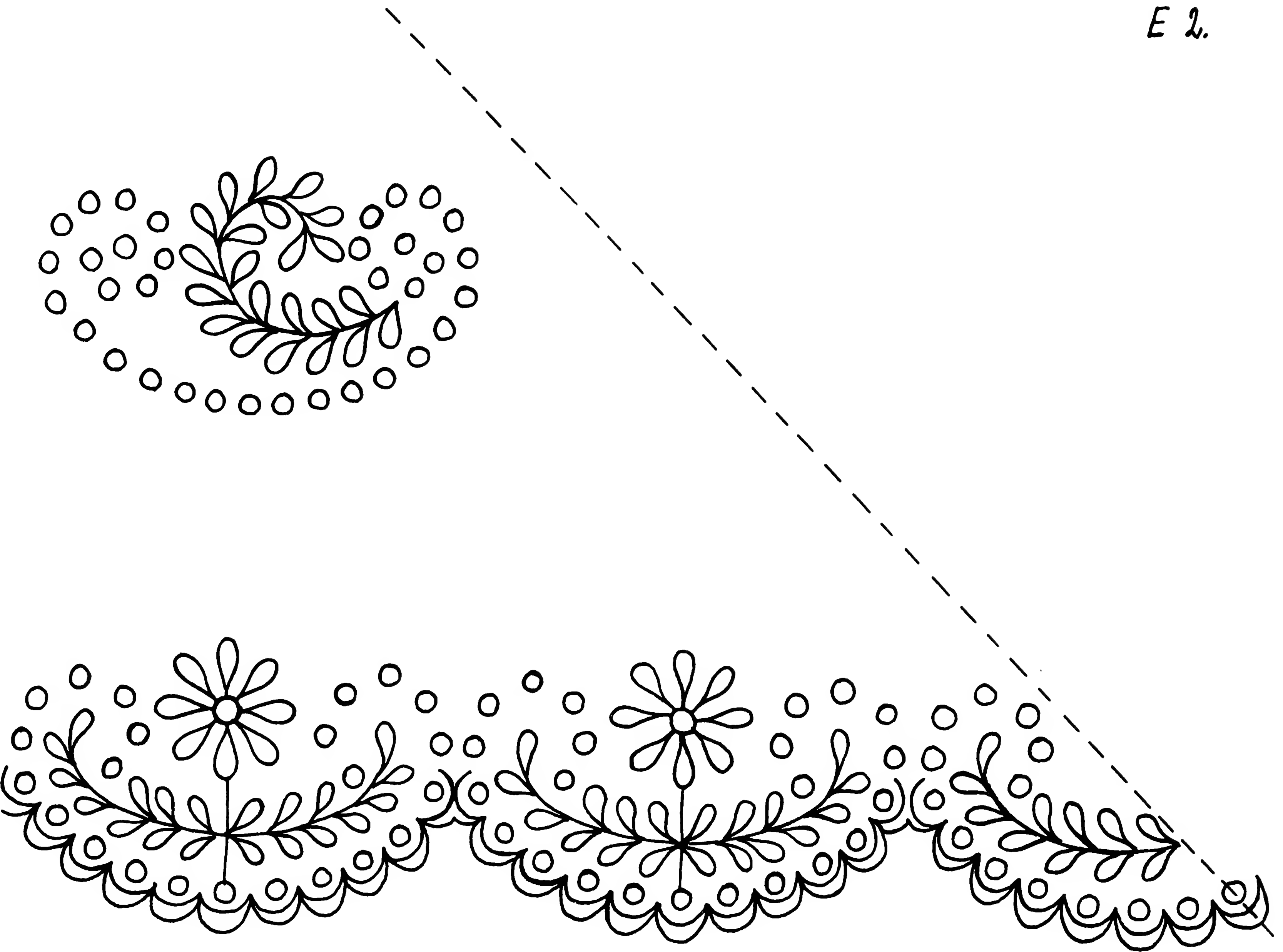
Jaroslav Káfoněk

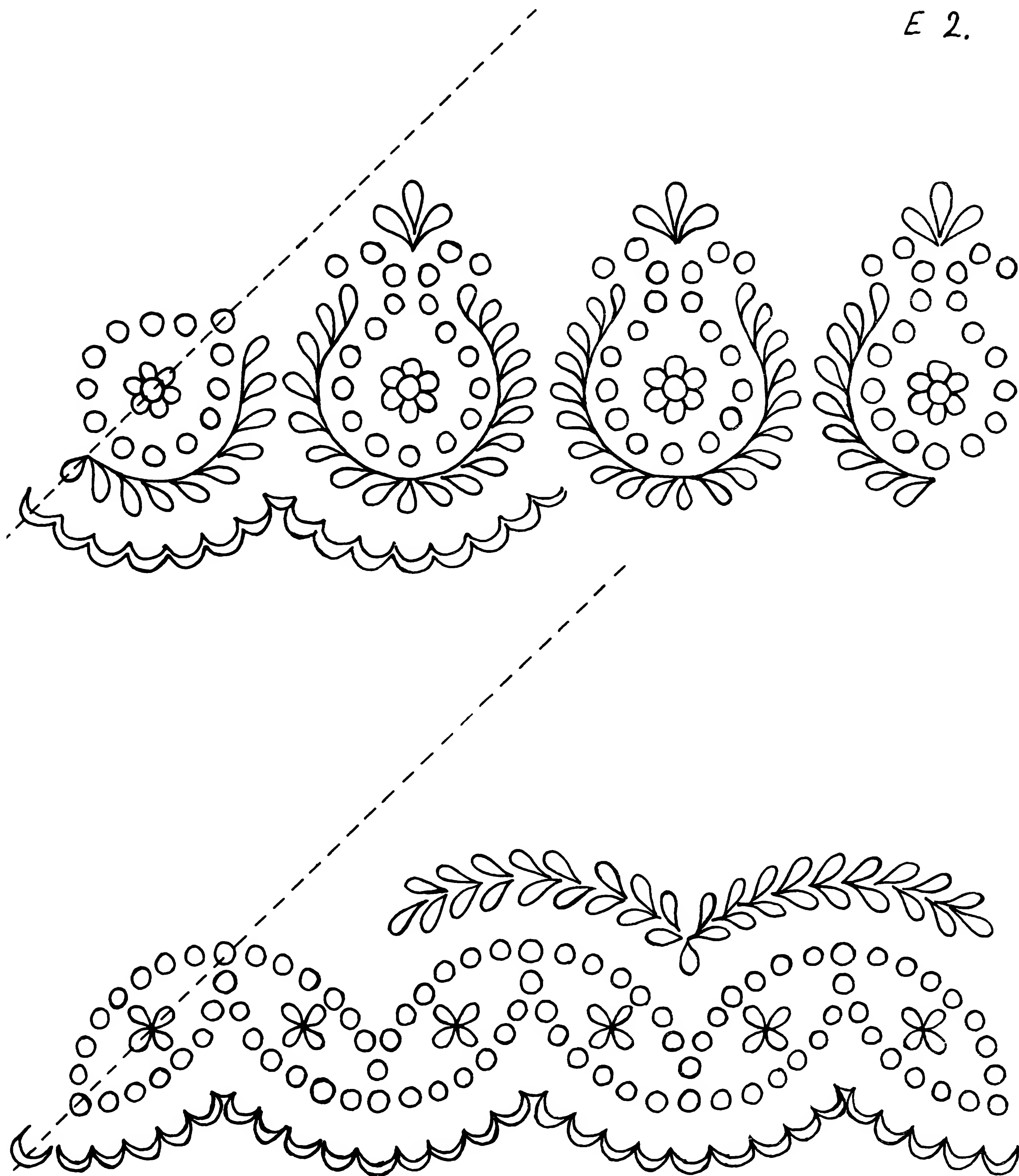

Miroslav Nováček

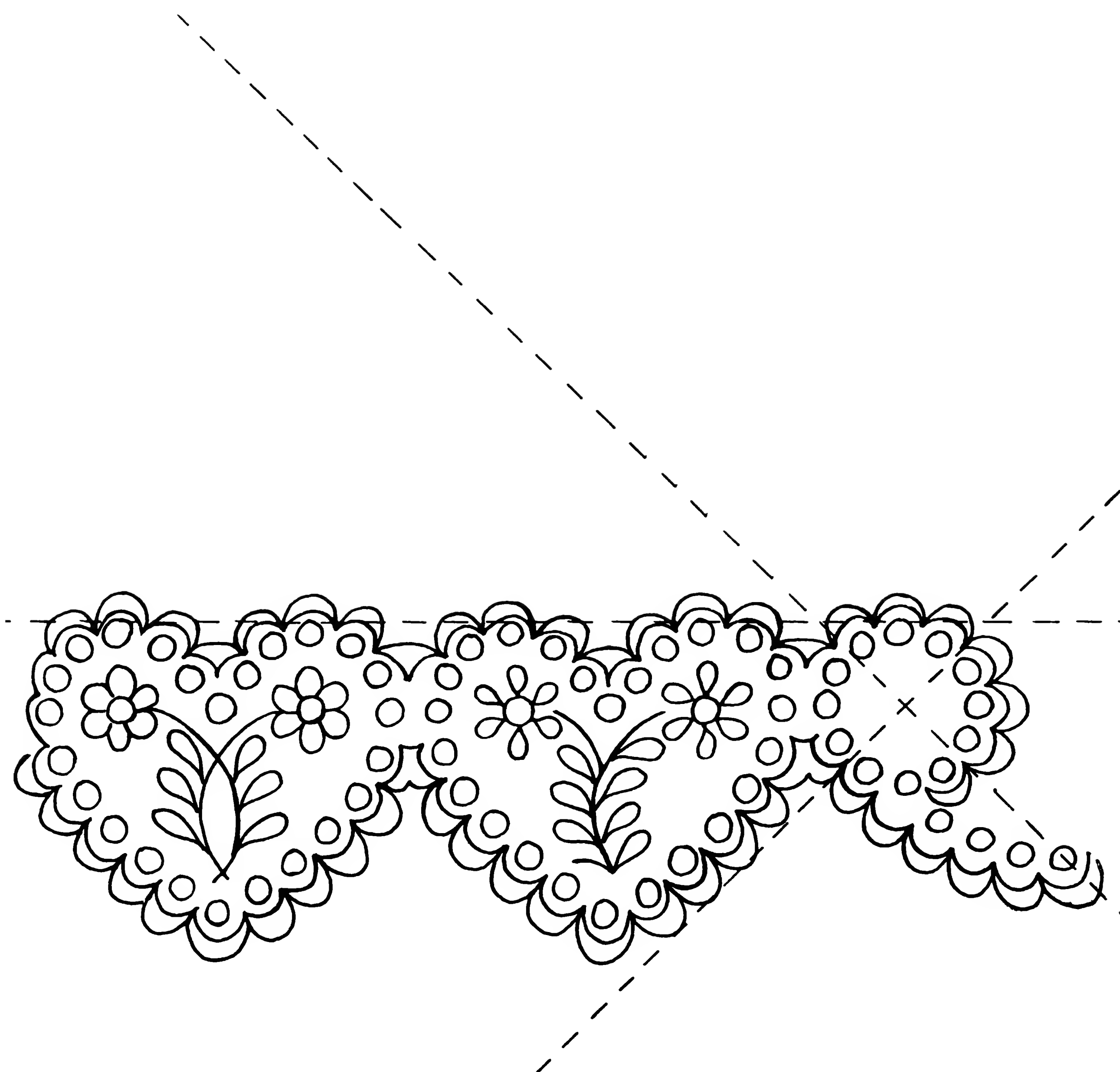

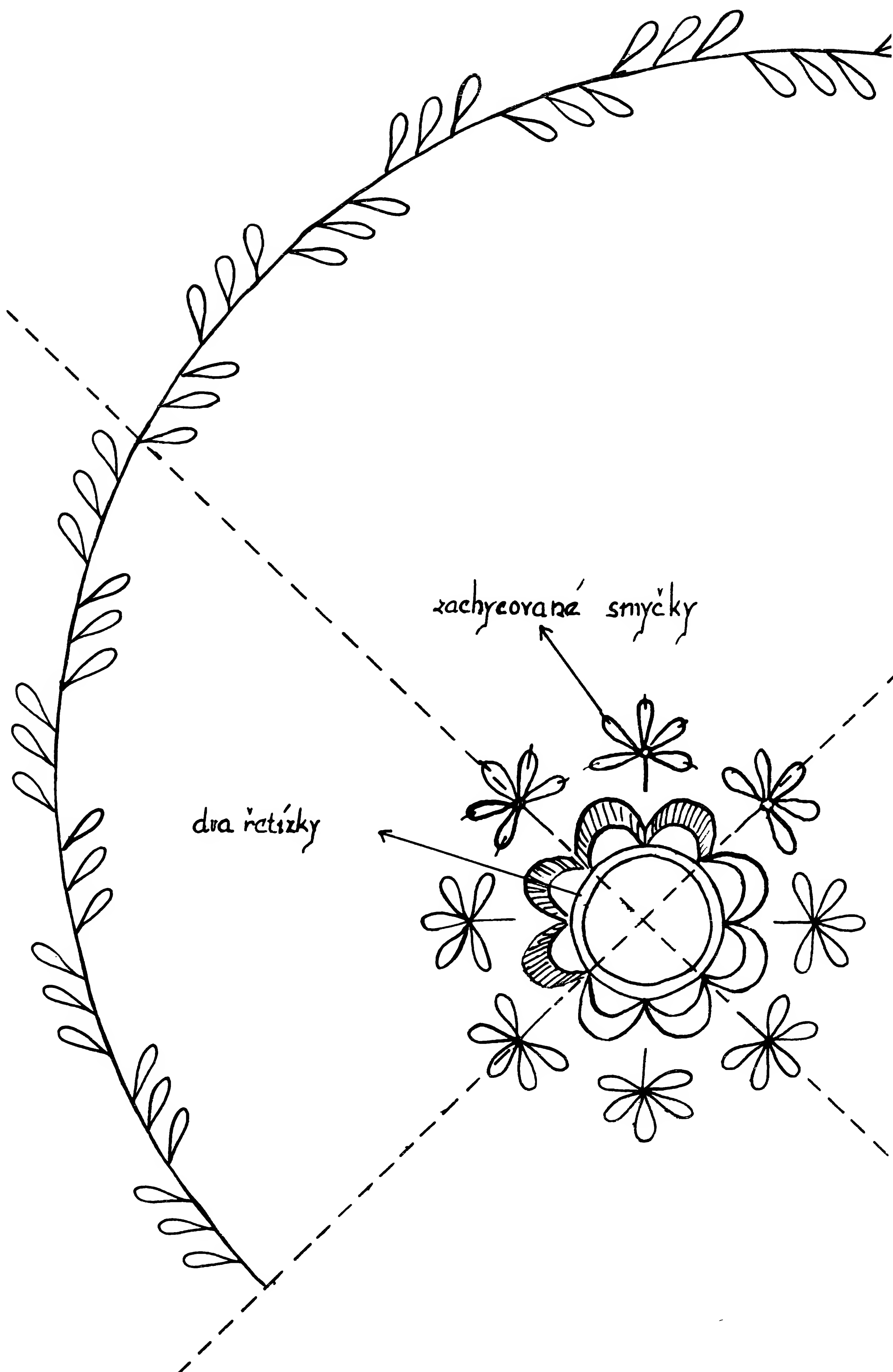
František Nováček

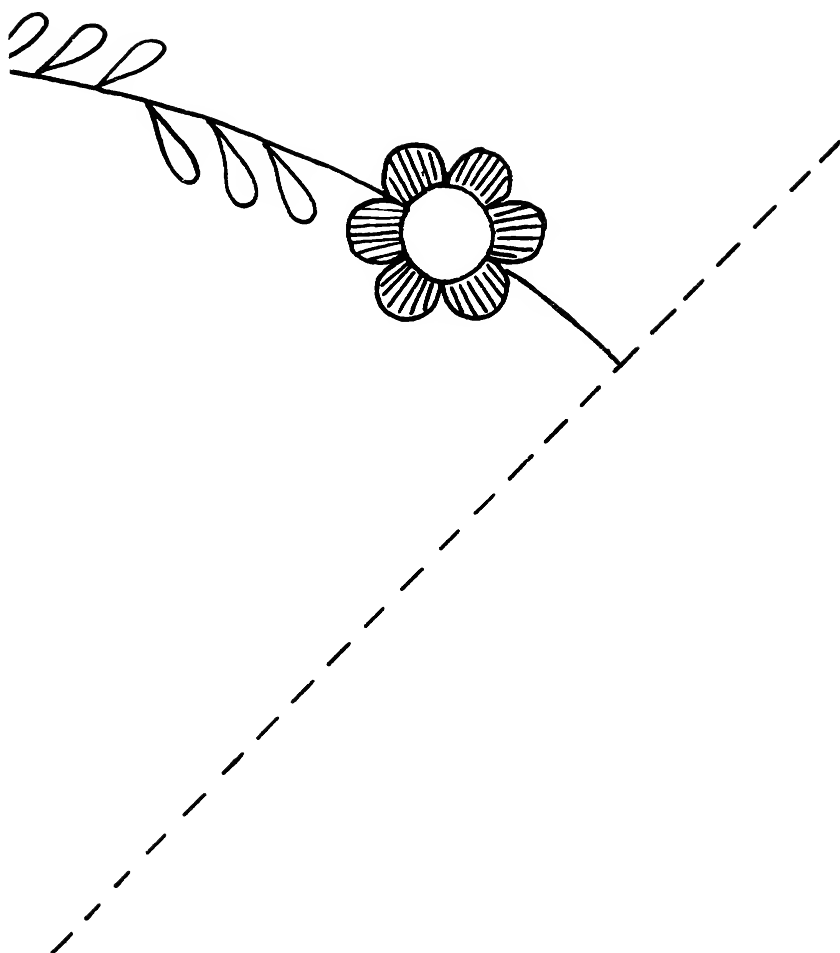

E 2.

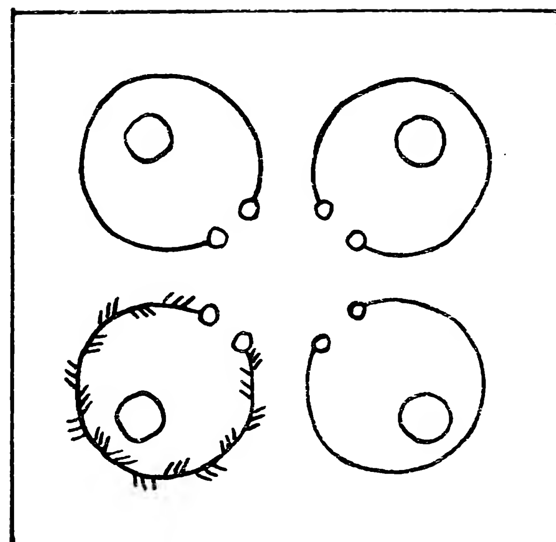

E 2.

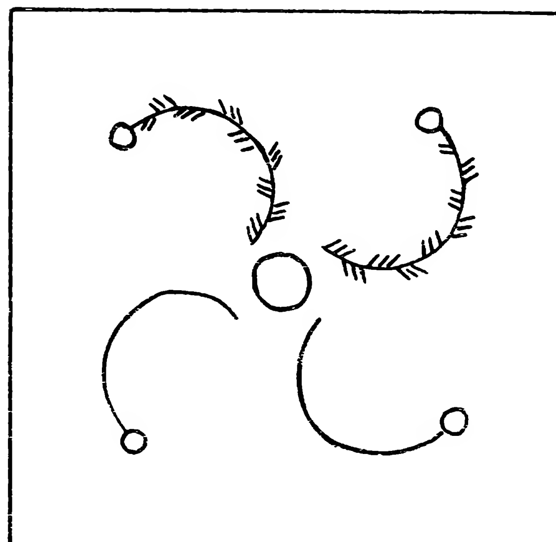
E 2.

zachycované smyčky
dva řetízky

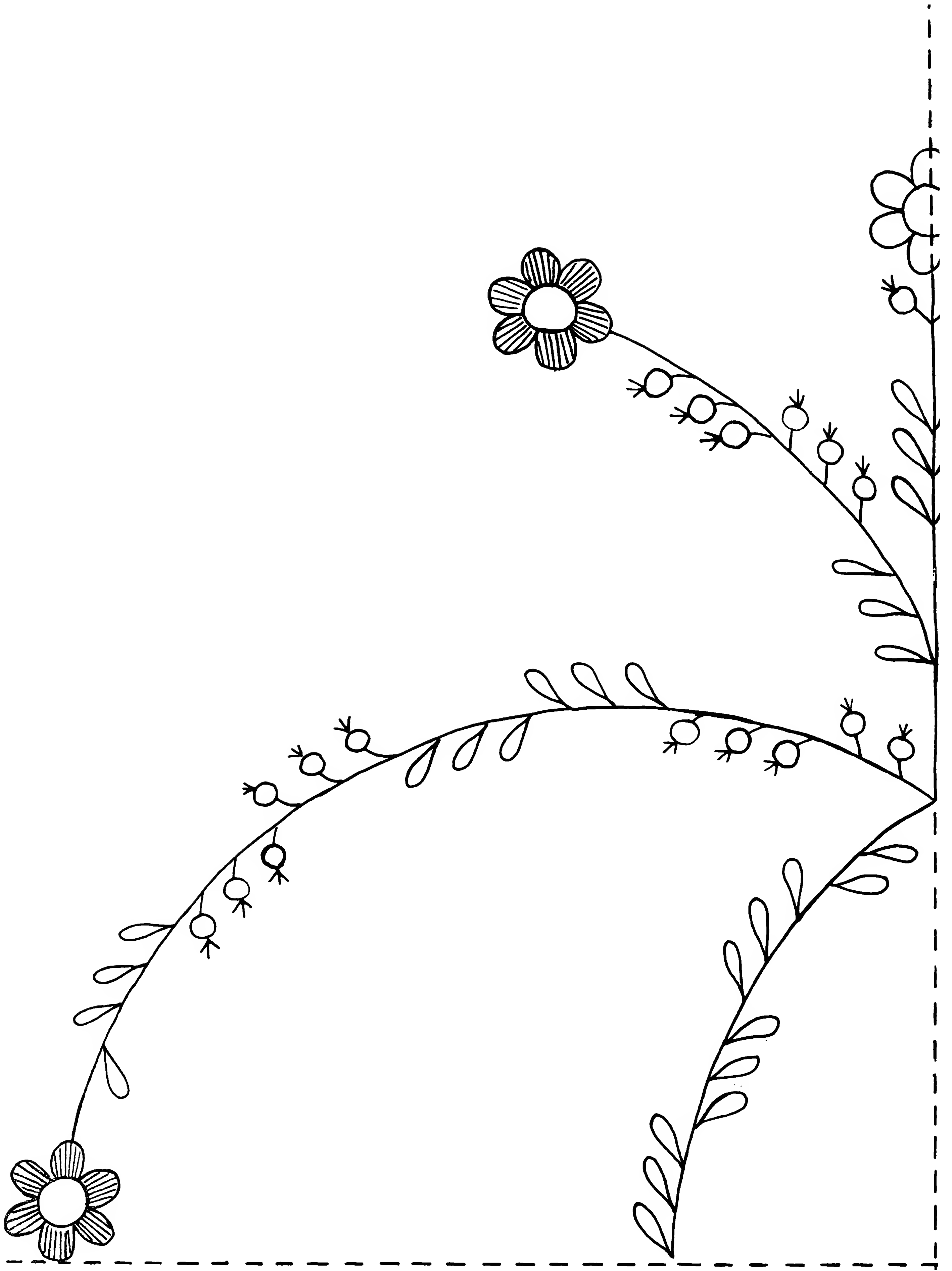

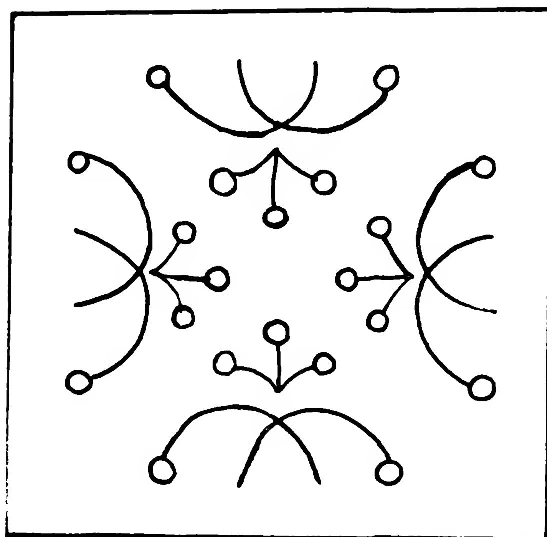

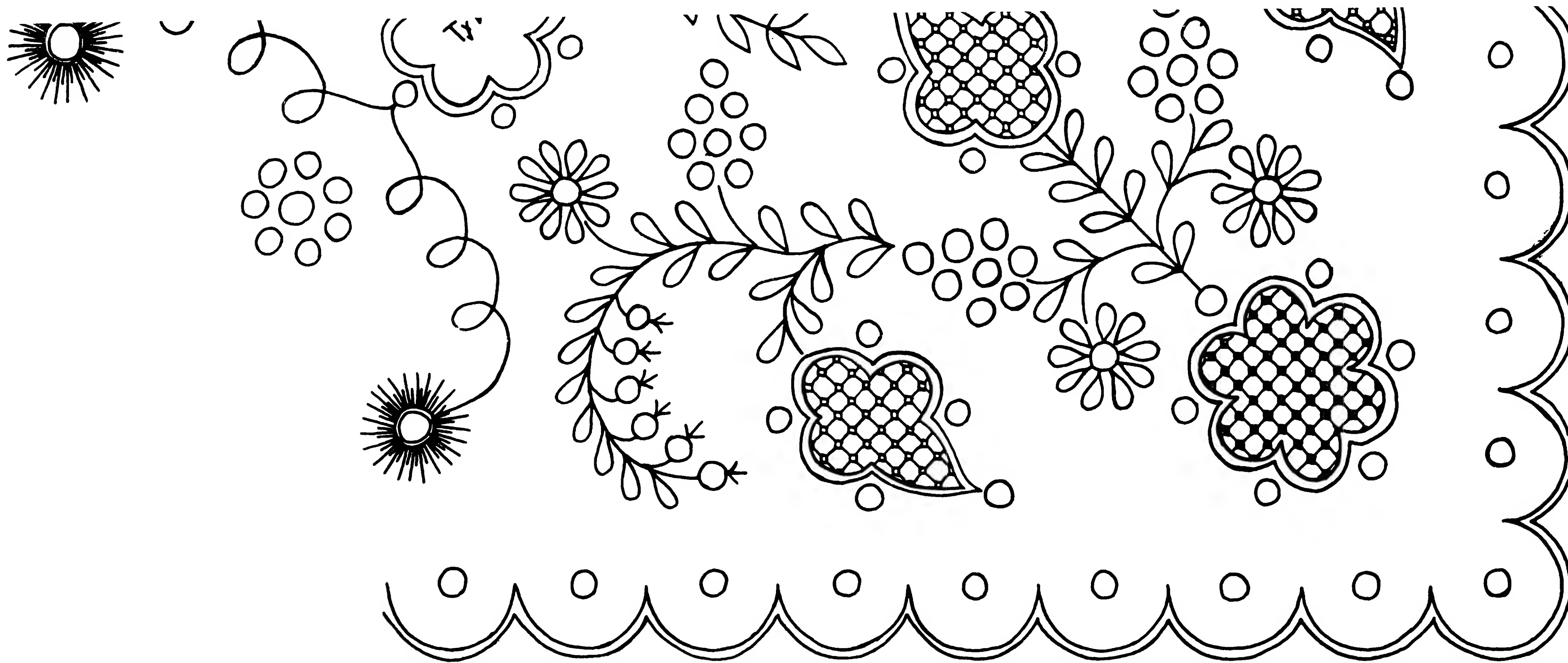
Návrh na vyšívané ubrusy
pro začátečnickou školní praxi.

Vyšívá se: stonkem
řetízkem
plocho
zachycovanými smyčkami
dírkami

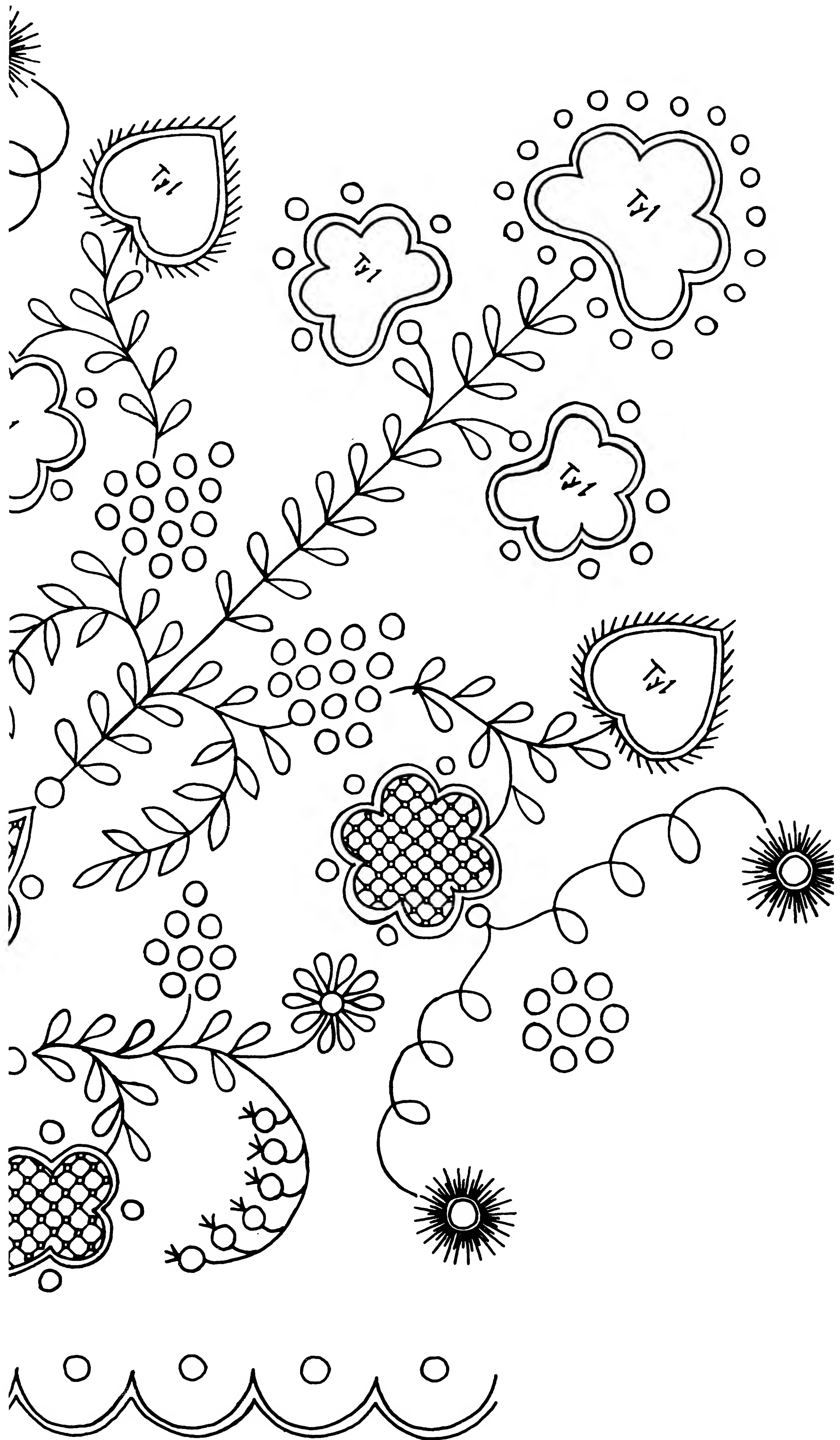

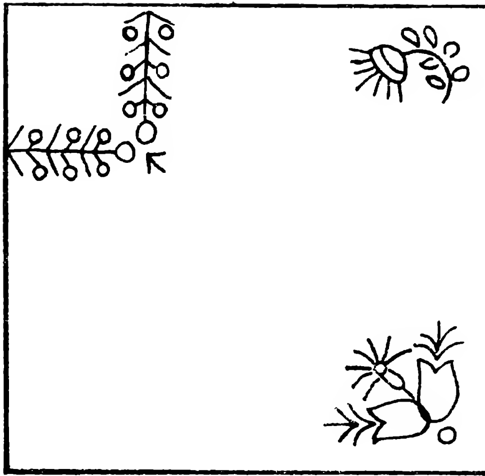
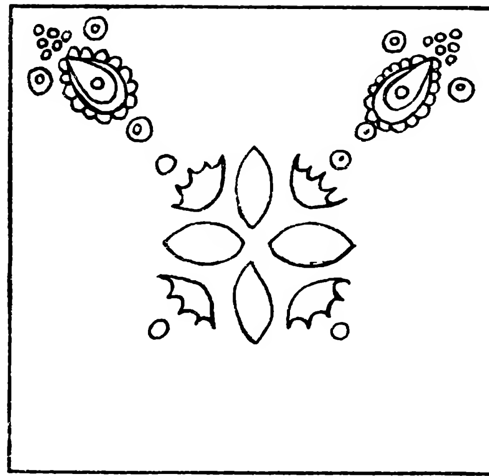
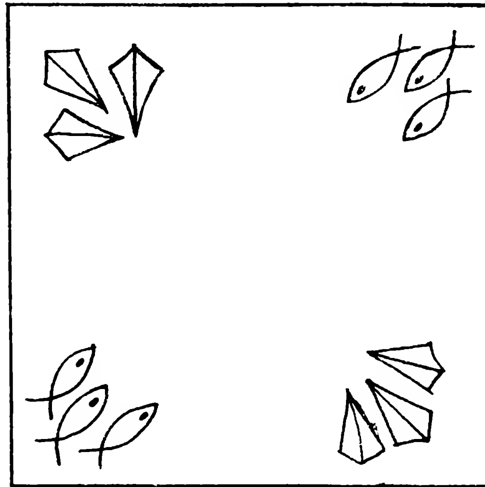
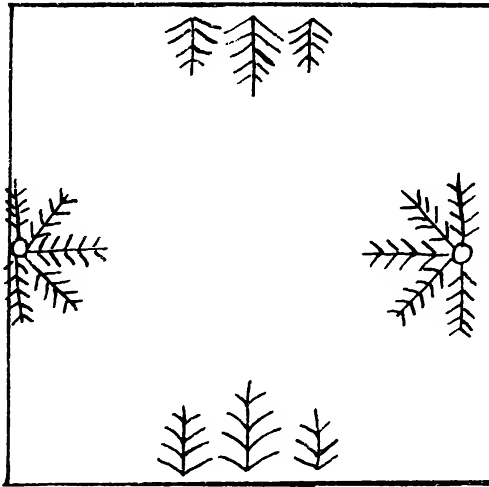
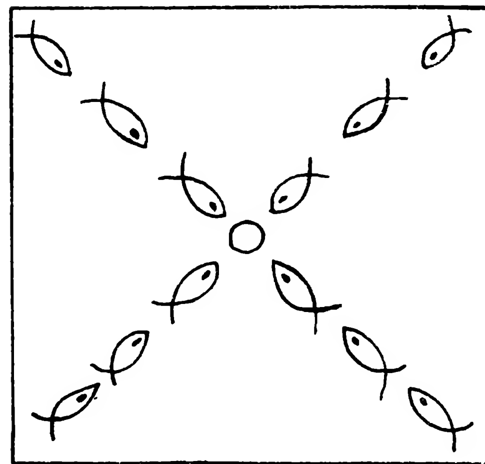
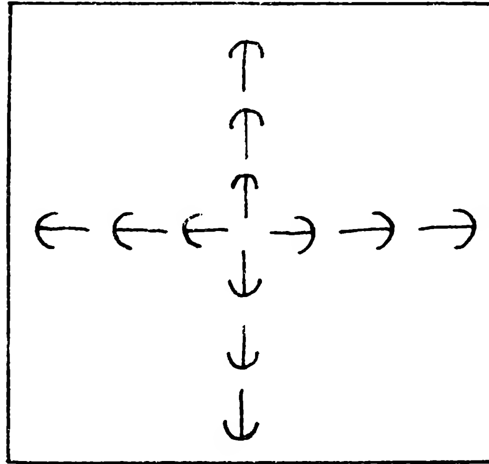
E 3.

Příloha 4. KYTICE NA PŮLCE Z D. VILÍMOVIC [OKRES TŘEBÍČ]

Tyl
Tyl
Tyl
Tyl
Tyl

Vydalo: **Okresní kulturní** středisko Bedřicha Václavka v Třebíči

Náklad: 1 000 **kusů** **NEPRODEJNÉ**

Určeno: pro metodickou pomoc kroužků

Režijní náklady: 10,- Kčs
